

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2020 – 2021

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΝΟΜ/ΜΟ: ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΕΝΗ

Α.Μ: ΜΤΙΔ 1913

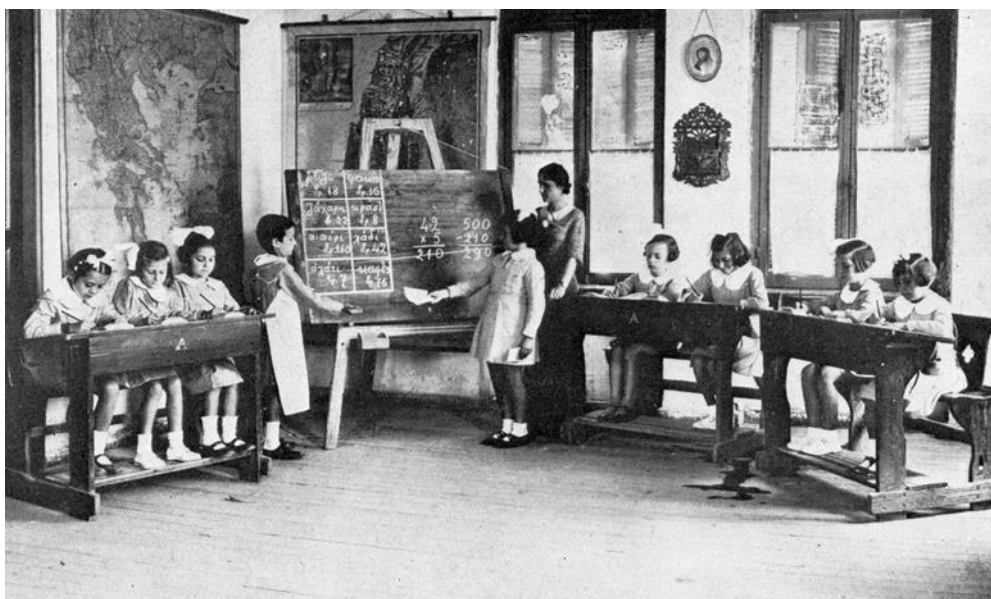
**Θέμα: «Η δημογραφική αποτύπωση της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
της Πόλης της Κέρκυρας: η περίπτωση του Γ΄ Δημοτικού Σχολείου
Θηλέων Κέρκυρας»**

Υπεύθυνοι καθηγητές:

ΑΝΩΓΙΑΤΗΣ-ΡΕΛΕ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΓΚΟΤΟΒΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝΝΑ

Περιεχόμενα

1. Πρόλογος

2. Ευχαριστίες

3. Μεθοδολογία

4. Κεφάλαιο Πρώτο

4.1. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως το 1929

4.1.1. Περίοδος Καποδίστρια

4.1.2. Η περίοδος της Αντιβασιλείας

4.1.3. Το εκπαιδευτικό σύστημα από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα έως τα νομοσχέδια του 1899.

4.1.4. Τα Νομοσχέδια του 1913 και του 1917. Η ελληνική εκπαίδευση στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

4.1.5. Η Μεταρρύθμιση του 1929.

4.2. Η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στην Κέρκυρα από την ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα (1864) έως τη μεταρρύθμιση του 1929.

4.3. Η γυναικεία Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

5. Κεφάλαιο Δεύτερο - Η δημογραφική αποτύπωση της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Κέρκυρας. Έρευνα, μελέτη, σχολιασμός του αρχειακού υλικού Γ' Δημοτικού Σχολείου Θηλέων Κέρκυρας.

5.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

5.1.1. Βασικά στοιχεία σχολικής μονάδας

5.1.2. Οι ορφανές μαθήτριες του Γ' Δημοτικού Σχολείου Κέρκυρας.

5.2. Κοινωνική και οικονομική μελέτη του μαθητικού πληθυσμού του Γ' Δημοτικού σχολείου Θηλέων Κέρκυρας.

5.2.1. Επάγγελμα γονέων

5.2.2. Εγγραφές μαθητριών

5.2.3. Η παρουσία προσφύγων στο Γ' Δημοτικό σχολείο Κέρκυρας

5.3. Η εξέλιξη του μαθητικού πληθυσμού του Γ' Δημοτικού σχολείου Θηλέων Κέρκυρας

6. Επίλογος - Συμπεράσματα

7. Παράρτημα

8. Βιβλιογραφία

«Τι σκοπό έχει το σχολείο, το ξέρετε όλοι. Ζητεί να μορφώσει ανθρώπους που να μπορούν παραγωγικά στον τόπο που ανήκουν. Γι' αυτό πρέπει να αναπτύξει αρμονικά το πνεύμα, το ήθος και το σώμα του παιδιού και να του δώσει και να του γυμνάσει όλες γνώσεις και δεξιότητες του χρειάζονται για να ζήσει τη σημερινή ζωή».

Αλέξανδρος Δελμούζος (1880-1956)

1. Πρόλογος

Η ιστορία ενός σχολείου αποτελεί αντικείμενο επιστημονικής έρευνας, καθώς τα σχολεία αποτελούν σημαντικό μέρος της τοπικής ιστορίας και αναπόσπαστο κομμάτι πολιτισμού. Η μελέτη ενός σχολείου αποτελεί μελέτη δημογραφική, καθώς μέσα από τη διερεύνηση των αρχείων του σχολείου, αναδεικνύονται σημαντικά στοιχεία σχετικά με τον πληθυσμό και την κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική όψη της τοπικής κοινωνίας.

Η επιστημονική έρευνα και μελέτη του αρχειακού υλικού που αφορά στο Γ΄ Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας, σκοπό είχε να διαφωτίσει στοιχεία της κερκυραϊκής κοινωνίας, λίγα χρόνια μετά την Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα, και να αναδείξει τη θέση της γυναίκας μέσα σε αυτήν.

Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να παρουσιάσει την εικόνα της στοιχειώδους εκπαίδευσης των κοριτσιών στην πόλη της Κέρκυρας, έτσι όπως διαμορφώνεται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Παρά τις δυσκολίες που συναντήσαμε, κυρίως στην ανεύρεση υλικού που να ανταποκρίνεται στον εμπλουτισμό της έρευνας, όπως εκθέσεις των επιθεωρητών εκπαίδευσης, αλληλογραφία του σχολείου, δημοσιεύσεις στον τύπο, κ.α., η έρευνα αποδείχθηκε εξαιρετικά επικερδής, καθώς μας οδήγησε σε άγνωστα, σε εμάς, στοιχεία της ιστορίας της Κέρκυρας, σχηματοποιώντας την έως τώρα μερική, σε μια πιο σφαιρική και ολιστική αντίληψη της κερκυραϊκής πραγματικότητας εκείνης της εποχής.

Abstract

The history of a school is the subject of scientific research, as schools are an important part of local history and an integral part of culture. The study of a school is a demographic study, as through the examination of the school archives, important data about the population and the social, economic and cultural aspect of the local community are highlighted. The scientific research and study of the archival material concerning the Third Primary Girls School of Corfu, aimed to enlighten elements of Corfu society, a few years after the Union of the Ionian Islands with Greece, and to highlight the position of women in it. The aim of this dissertation is to present the picture of the elementary education of girls in the city of Corfu, as it was formed at the beginning of the 20th century. Despite the difficulties we encountered, especially in finding material that responds to the enrichment of the research, such as reports of education inspectors, school correspondence, press releases, etc., the research proved to be extremely profitable, as it led us to hitherto unknown elements of the history of Corfu, shaping it so far partial, in a more general and holistic perception of the Corfiot reality of that time.

2. Ευχαριστίες

Από τη θέση αυτή, οφείλουμε να αποδώσουμε ιδιαίτερες ευχαριστίες πρωτίστως, στους επιβλέποντες καθηγητές αυτής της διπλωματικής εργασίας, τον καθηγητή Κο. Ανωγιάτη-Pele Δημήτριο, τον καθηγητή Κο. Γκότοβο Αθανάσιο και την Ε.ΔΙ.Π Κα Αθανασοπούλου Ιωάννα, για την καθοδήγηση και την σημαντική βοήθεια στην συγκέντρωση του προς διερεύνηση υλικού. Επίσης, δε θα μπορούσε να μη γίνει ξεχωριστή αναφορά στην αμέριστη εξυπηρέτηση για την σύντομη παράδοση του αρχειακού υλικού, σε συνθήκες απαγόρευσης λόγω της πανδημίας από τον covid-19, στην προϊσταμένη των Γ.Α.Κ Κέρκυρας, Κα Πανταζή Σοφία- Αικατερίνη. Ιδιαίτερες ευχαριστίες στον Κο Γαούτση Σπύρο για την παραχώρηση σημαντικού για την έρευνά μας ,βιβλιογραφικού υλικού από το προσωπικό του αρχείο και στον Κο Σουρτζίνο Γεώργιο για την παραχώρηση ανέκδοτων προσωπικών του σημειώσεων σχετικά με τα σχολεία της Κέρκυρας που λειτουργούσαν στις αρχές του 20ού αιώνα. Επίσης, δε θα μπορούσαμε να παραλείψουμε να ευχαριστήσουμε ιδιαιτέρως τον Κο. Δημήτρη Ζυμάρη, υπεύθυνο της Αναγνωστικής Εταιρείας Κέρκυρας, για την εμπιστοσύνη και για την παραχώρηση της βιβλιοθήκης της Αναγνωστικής Εταιρείας για έρευνα και μελέτη. Τέλος, θα θέλαμε να κάνουμε ιδιαίτερη μνεία στην συμβολή της Κας. Παπαβλασοπούλου Χριστίνας, η οποία μέσω της διατριβής της για τη γυναικεία μέση εκπαίδευση στην Κέρκυρα, υπήρξε καθοδηγητική και συμβουλευτική, στην εκπόνηση αυτής της διπλωματικής εργασίας.

3. Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας , εναπόκειται στα πρότυπα των διπλωματικών εργασιών. Η εργασία εκτείνεται χρονολογικά από το 1900 και καταλήγει το έτος 1929, όπου έχουμε την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση με τις αλλαγές που σημάδεψαν την εκπαίδευση της χώρας γενικότερα. Στην μελέτη χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία παρελθόντων ετών, όσων αφορά την εκπαιδευτική νομοθεσία που ασκούσαν εκείνη την εποχή, κυρίως από την περίοδο την ένωσης των Επτανήσων.

Συγκεκριμένα, η εργασία μεθοδολογικά χωρίζεται σε τρία στάδια: στο πρώτο στάδιο έγινε η καταγραφή του πρωτογενούς υλικού (μαθητολογία) και έγινε η επιλογή της κατάλληλης βιβλιογραφίας. Στο δεύτερο στάδιο πραγματοποιήθηκε η στατιστική ανάλυση των δεδομένων της καταγραφής και η απόδοσή τους σε πίνακες και διαγράμματα με τη χρήση των προγραμμάτων excel και spss. Στο τρίτο και τελευταίο στάδιο, πραγματοποιήθηκε μια πρώτη ερμηνεία και ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν από την επεξεργασία των δεδομένων και συσχετίστηκαν με ιστορικά και εκπαιδευτικά γεγονότα.

Η δομή της εργασίας εκτείνεται σε τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται προσπάθεια μέσα από τη βιβλιογραφία, να δοθεί μια πρώτη ερμηνεία, της στοιχειώδους παρεχόμενης δημόσιας εκπαίδευσης, μέσα από τους νόμους και τα διατάγματα που διαμόρφωσαν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση της Ελλάδας, από τη σύσταση του νέου Ελληνικού κράτους έως και τη μεταρρύθμιση του 1929. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται δημογραφική ανάλυση και

ερμηνεία των αποτελεσμάτων της καταγραφής του μαθητολογίου του Γ' Δημοτικού Σχολείου Θηλέων Κέρκυρας. Μέσα από τα μαθητολόγια συλλέχθηκαν πληροφορίες σχετικά με την πληθυσμιακή ανάπτυξη του πληθυσμού του νομού και της πόλης της Κέρκυρας, την οικονομική κατάσταση που επικρατούσε, τις κοινωνικές ανισότητες και την παρουσία προσφύγων στο νησί, ως αποτέλεσμα πολεμικών συγκρούσεων (ανταλλαγή πληθυσμών) και πολιτικών αποφάσεων. Τέλος στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο αναπτύσσονται τα συμπεράσματα που ακολούθησαν αυτήν την επιστημονική έρευνα και η συσχέτιση τους με το παρελθόν και το σύγχρονο παρόν.

4. Κεφάλαιο Πρώτο

4.1. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα από τα τέλη του 19ου αιώνα έως το 1929

Η ιστορία της Εκπαίδευσης στην Ελλάδα αποτέλεσε και θα αποτελεί αντικείμενο επιστημονικής έρευνας πολλών ερευνητών, καθώς, αναμφισβήτητα, προκαλεί μεγάλο ενδιαφέρον η μελέτη των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων που δημιούργησαν τις συνθήκες για την εκπαίδευση των παιδιών. Είναι γεγονός πως το νέο ελληνικό κράτος, από συστάσεώς του, μέσω των πολιτικών εκπροσώπων του, έδωσε μεγάλη σημασία στο θέμα της παιδείας του λαού και προσπάθησε με τους νόμους που θέσπισε, να δημιουργήσει το κατάλληλο σχολικό περιβάλλον, για τη μόρφωση των παιδιών. Οι διάφοροι ερευνητές στις μελέτες τους σχετικά με το θέμα, προσπαθούν να δώσουν μια, όσο το δυνατόν, έγκυρη διατύπωση των κυβερνητικών προσπαθειών για την εκπαίδευση, τονίζοντας σχεδόν πάντα την αναγκαιότητα για ένα εκπαιδευτικό σύστημα ισότιμο και που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κάθε εποχής.

Ο θεσμός του σχολείου αναντίρρητα, αποτελεί απαραίτητο συστατικό στο οικοδόμημα της κοινωνίας. Αφού η κοινωνία και οι συνθήκες αλλάζουν, από εποχή σε εποχή, είναι φυσικό και το σχολείο να ακολουθεί αυτές τις αλλαγές. Η νεότερη και σύγχρονη ιστορία του ελληνικού κράτους κατακλύζεται από ανακατατάξεις και μεταρρυθμίσεις, που σίγουρα δεν αφήνουν ανεπηρέαστο το θεσμό του σχολείου, που είναι συνυφασμένος με τις εξελίξεις της κοινωνίας. Οι ξένες ευρωπαϊκές δυνάμεις υπήρξαν σταθμός και πρότυπο για τη σύσταση του κράτους, όταν απελευθερώθηκε από τον τουρκικό ζυγό, σε όλους τους τομείς, συνεπώς και στην εκπαίδευση. Είναι θεμιτό να γίνει μια μικρή αναφορά στις συνθήκες που επικρατούσαν, από την περίοδο του Καποδίστρια, προκειμένου να παρακολουθήσουμε την πορεία της ελληνικής εκπαίδευσης έως την περίοδο που μελετάμε.

4.1.1. Περίοδος Καποδίστρια

Μετά την απελευθέρωση του ελληνικού κράτους από τους Οθωμανούς κατακτητές. Το νεοσύστατο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος, με κυβερνήτη τον Ιωάννη Καποδίστρια (1776-1831), προσπαθούσε να ανασυγκροτηθεί, μέσα από τις στάχτες του πολέμου, έχοντας τη βοήθεια των συμμαχικών Δυνάμεων, οι οποίες συνετέλεσαν κατά κάποιο τρόπο, στη διπλωματική έκφανση του Αγώνα. Οι εκπρόσωποι των γραμμάτων και του Νεοελληνικού Διαφωτισμού, επηρεασμένοι από τους μεγάλους παιδαγωγούς του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, υποστήριζαν με ζήλο τη δημιουργία πραγματικών σχολείων, στην τότε ελληνική επικράτεια, ώστε να μορφωθεί ο λαός.¹

¹ Τις βασικές θέσεις του για την παρεχόμενη εκπαίδευση, τις βαθμίδες και τι σε κάθε μια πρέπει να διδάσκεται, καθώς και για τις μεθόδους διδασκαλίας ανέπτυξε μόλις ένα χρόνο πριν την Επανάσταση ο Κωνσταντίνος Κούμας (1777-1836), σε εκτενές άρθρο του με τίτλο «Παιδαγωγία. Περί παιδείας και σχολείων που δημοσιεύθηκε στο Λόγιο Ερμή. Βλ. Σήφης Μπουζάκης, Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1998), τεκμήρια, μελέτες ιστορίας, Δ' έκδοση συμπληρωματική, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2002 και Ερμής ο Λόγιος, 1819-1820, φωτοτυπική επανέκδοση, Εταιρεία Ελληνικού λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου, 1988-1990 ο.ο.π.

Η ανάγκη όμως για τη μόρφωση του *απαίδευτου* λαού ήταν επιτακτική και όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο ίδιος ο Καποδίστριας, στην Εθνική Συνέλευση στο Άργος (11 Ιουλίου 1829), «για να υψωθεί ομαλά το οικοδόμημα της παιδείας πρέπει να τεθούν σταθερά θεμέλια και αυτά ήσαν η στοιχειώδης εκπαίδευση. Όταν η βάση αυτή τεθεί πάνω εις σταθερά θεμέλια, τότε χρέος της κυβέρνησης θέλει είσθαι το να συστήσει, χωρίς αναβολήν, Κεντρικά σχολεία εις διαφόρους επαρχίας της επικράτειας, όπου οι κατα την Αλληλοδιδασκτικήν, τελειοποιηθέντες μαθητές, θέλουν καταστή επιδεικτικοί διδασκαλίας ανωτέρας εις τε την φιλοσοφίαν και εις τας επιστήμας και εις τας τέχνας.»²

Η μέθοδος διδασκαλίας που εφαρμοζόταν στα πρώτα δημοτικά σχολεία του νεοσύστατου κράτους, ήταν η Αλληλοδιδασκτική³, αφού δεν υπήρχε πληθώρα δασκάλων να στελεχώσουν τα σχολεία της εποχής. Η αλληλοδιδασκτική μέθοδος χρησιμοποιήθηκε ως μέσο διδασκαλίας στις μικρότερες τάξεις του δημοτικού, για πολλά χρόνια ακόμα.

Παρατηρούμε λοιπόν, ότι ήταν βασική μέριμνα της κυβέρνησης Καποδίστρια, η στοιχειώδης εκπαίδευση των Ελληνόπουλων, η οποία παρέχονταν δωρεάν και στα δύο φύλα, με στόχο τη σφυρηλάτηση της εθνικής ταυτότητας, η οποία είχε κάπως αλλοιωθεί από την, επί πέντε αιώνες περίπου, οθωμανική κατοχή. Στόχος του ήταν να οργανώσει ένα σύστημα παιδείας που θα παρέχει στα παιδιά τα απαραίτητα εφόδια για την ανασυγκρότηση και ανανέωση του κράτους με βάση τις χριστιανικές και εθνικές αξίες.

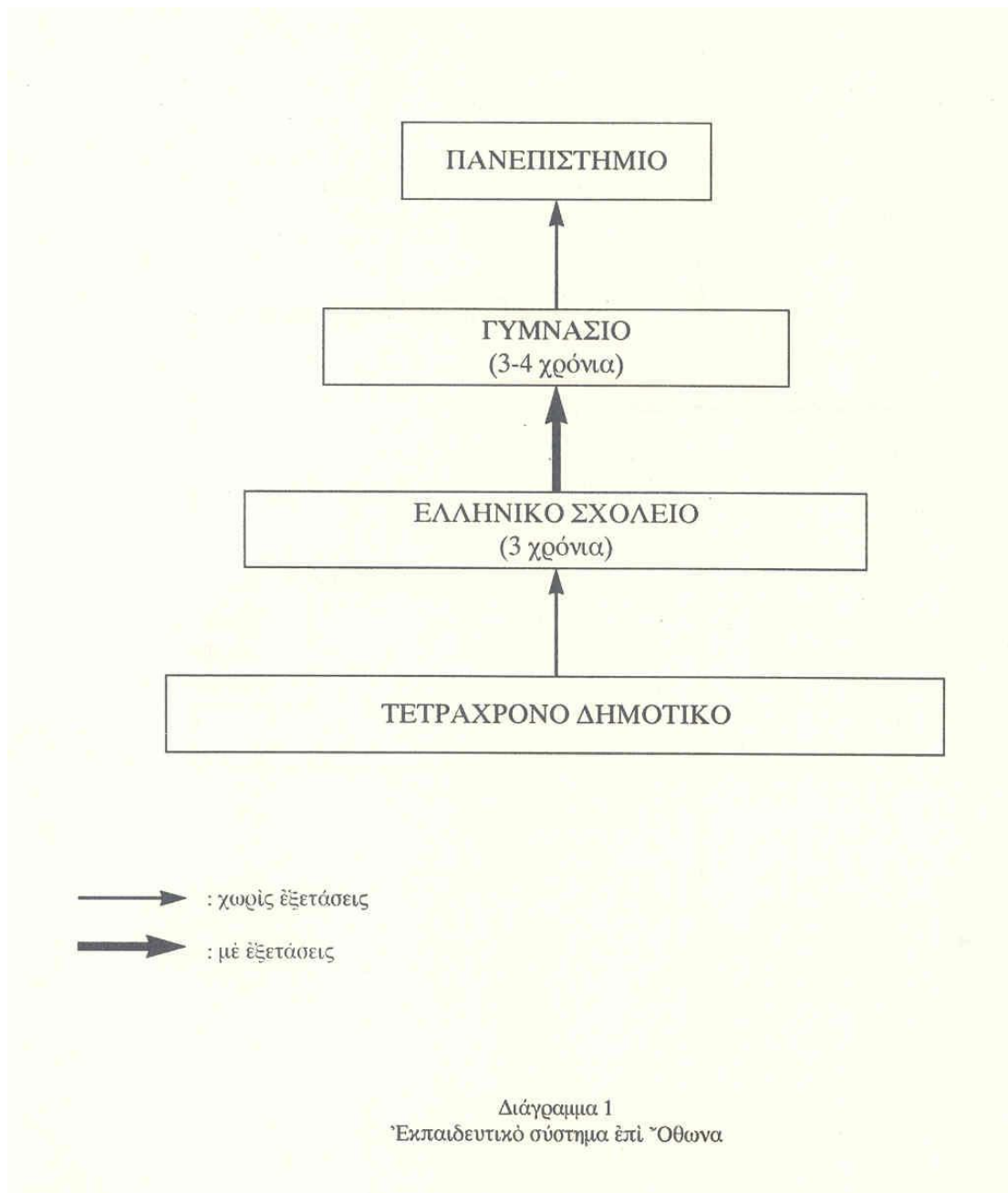
4.1.2. Η περίοδος της Αντιβασιλείας

Η άφιξη του Όθωνα και η τοποθέτησή του στο θρόνο του βασιλείου της Ελλάδας, σηματοδότησε μια καινούρια εποχή για το τότε ελληνικό κράτος. Η αντιβασιλεία ανάμεσα σε άλλα, θεσμοθέτησε ένα νέο εκπαιδευτικό σύστημα με στόχο τη νομοθετική θεμελίωση και οργάνωση της εκπαίδευσης γενικότερα. Η επιτροπή που συστάθηκε, πρότεινε την ίδρυση βαθμίδων στην εκπαίδευση, στα πρότυπα του γερμανικού εκπαιδευτικού συστήματος. Το νέο αυτό εκπαιδευτικό καθεστώς διατηρήθηκε για έναν αιώνα περίπου με κάποιες βελτιώσεις-αλλαγές που θεώρησαν σκόπιμες και αναγκαίες οι μετέπειτα κυβερνήσεις. Το σύστημα αυτό περιλάμβανε τετράχρονο δημοτικό σχολείο, και για τα δύο φύλα, τριετές ελληνικό σχολείο, τριετές ή τετραετές γυμνάσιο και πανεπιστήμιο. Τα νομοθετήματα της Αντιβασιλείας σχετικά με την εκπαίδευση, δέχθηκαν πολλές επικρίσεις, διότι «*μεταφύτευσαν στην ελληνική εκπαίδευση αυτούσιους σχεδόν, θεσμούς που εφαρμόζονταν σε άλλους λαούς με διαφορετική ψυχροσύνη χωρίς να λάβει υπόψη τις συνθήκες της ελληνικής πραγματικότητας*». ⁴

² Σήφης Μπουζάκης, ο.π.

³ Η αλληλοδιδασκτική μέθοδος διδασκαλίας, κατά την οποία ο δάσκαλος δίδασκε εκατοντάδες παιδιών με τη βοήθεια των πιο προχωρημένων μαθητών, των πρωτόσχολών, εφαρμόστηκε από τον Σκώτο Bell (1753-1832) στην Ινδία και στο τέλος του 18^{ου} αιώνα και στο Λονδίνο από τον Βρετανό Langaster (1771-1838) από τον οποίο πήρε και το όνομα Λαγκαστριανή μέθοδος. Σπ. Ευαγγελλόπουλος, Ιστορία Της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης, Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης, τευχ .Α, Αθήνα 1984, στο Σήφης Μπουζάκης ο.π

⁴ Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Νεοελληνικό κράτος, Σωτήριος Γκλαβάς, Σύμβουλος Φιλολόγων, Μάρτιος 2010.

Πηγή:· Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Νεοελληνικό κράτος,ο.π

4.1.3. Το εκπαιδευτικό σύστημα από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα έως τα νομοσχέδια του 1899.

Η περίοδος αυτή σημαδεύτηκε από αλλαγές στο πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό σκηνικό της χώρας. Η πολιτεία, δια στόματος των πολιτικών εκπροσώπων της, αλλά και παιδαγωγικοί φορείς, εκπρόσωποι του κρατικού μηχανισμού και ιδιώτες, όλοι εκπρόσωποι και διαδίδοντες της ιδέας για καθολική εκπαίδευση, εκφράζουν τους προβληματισμούς για την απουσία οργανωτικών σχεδιασμών τόσο στη γενική στοιχειώδη εκπαίδευση, όσο και στην επαγγελματική. Οι μεταβαλλόμενες ανάγκες της κοινωνίας, της οποίας η εξέλιξη διαφαίνεται μέσα από την βιομηχανική ανάπτυξη, οδήγησαν σε οικονομική ανάταση του πληθυσμού και στην ταυτόχρονη μείωση του γεωργικού πληθυσμού στην επαρχία, όπου αναζήτησε καλύτερες συνθήκες διαβίωσης στα αστικά κέντρα. Η μετακίνηση αυτή του πληθυσμού οδήγησε σε μια θεαματική αναδιάρθρωση των κοινωνικών τάξεων και τη δημιουργία νέων, που επιδίωκαν την ενσωμάτωση στον αστικό κοινωνικό ιστό. Οι μεταβολές αυτές επιτάσσουν αναγκαία μια μεταρρύθμιση στην εκπαίδευση που θα προάγει νέα εκπαιδευτικά προγράμματα, ώστε να ανταποκρίνονται στις νέες κοινωνικές απαιτήσεις. Οι φωνές που ακούγονται αφορούν περισσότερο στην τεχνική - επαγγελματική μέση εκπαίδευση των Ελληνοπαίδων, χωρίς όμως να αφήνουν ανεπηρέαστα τα εκπαιδευτικά προγράμματα για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση που αναφέρουν επέκταση, κατά δύο έτη, της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στο δημοτικό σχολείο για τα αγόρια και για τα κορίτσια.

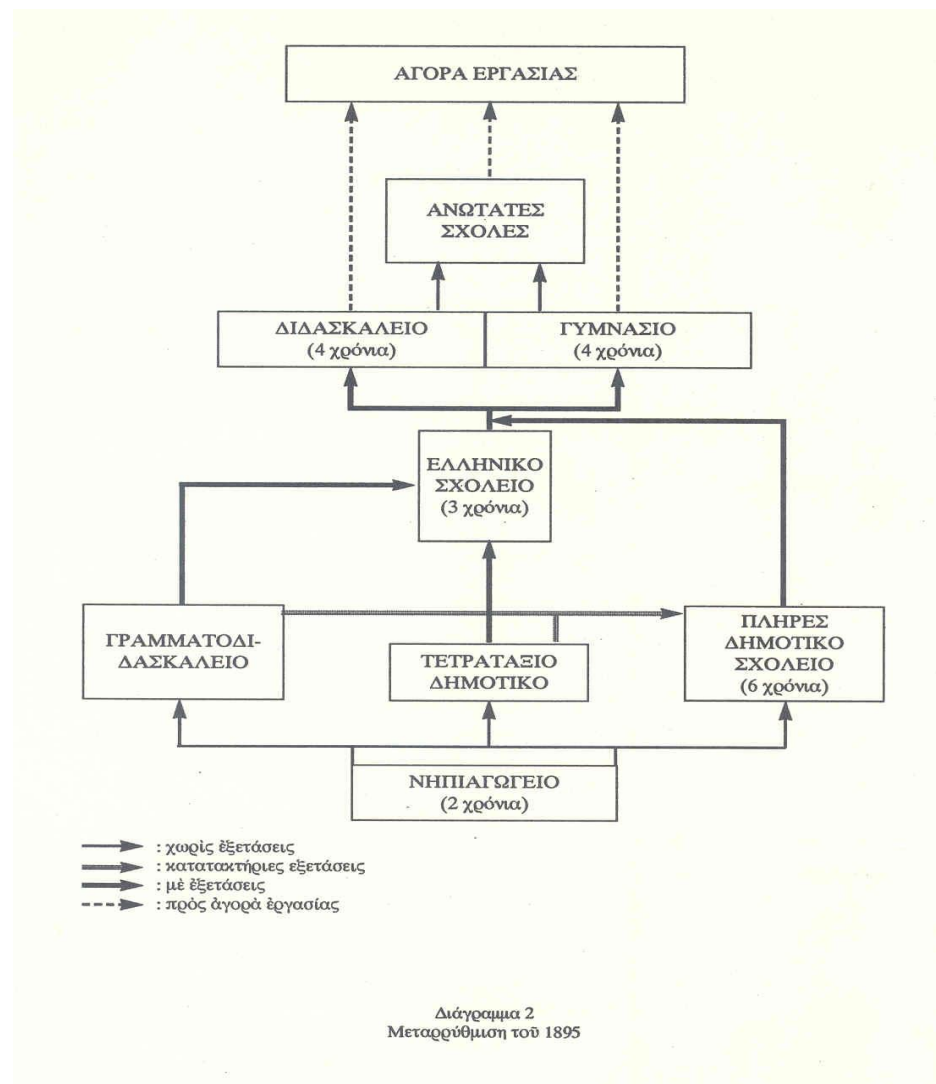
Τα μέχρι τότε χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας, σύμφωνα με τον Αλέξη Δημαρά, αποκρυσταλλώνονται με το νόμο ΒΤΜΘ του 1895.⁵ Θεωρήθηκε πολύ σημαντική και χαρακτηρίστηκε καινοτόμα, η πρόταση της κυβέρνησης Τρικούπη, για την αναγκαιότητα της προσχολικής αγωγής και την καθιέρωση εξατάξιων δημοτικών σχολείων. Πρέπει να επισημάνουμε ότι οι οποιεσδήποτε προσπάθειες για μεταρρυθμίσεις στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, αποτελούσαν απόηχο των αλλαγών που συντελούνταν στην Ευρώπη και απάντηση στις επικρίσεις για τα τρωτά και τις ελλείψεις του συστήματος, αδυναμίες που παραδέχονταν και επίσημοι φορείς.⁶

Όμως η στοιχειώδης δημοτική εκπαίδευση παρουσίαζε τρωτά ως προς τη δομή της και συναντούσε πολλές αντιδράσεις από τους ίδιους τους γονείς και κηδεμόνες των παιδιών, που φοιτούσαν στα δημοτικά σχολεία, που εκφράζονταν και στον τύπο της εποχής. Το τετρατάξιο δημοτικό σχολείο λειτουργούσε ως προπαρασκευαστικό όργανο για τη φοίτηση στο Γυμνάσιο, με αποτέλεσμα τα παιδιά να διακόπτουν τη φοίτηση στο δημοτικό, γνωρίζοντας, μόλις και μετά βίας, ελάχιστες γνώσεις ανάγνωσης και γραφής. Ένας άλλος παράγοντας που συντελούσε στην ενίσχυση των αντιδράσεων, ήταν η περιορισμένη διδακτική ικανότητα των δασκάλων και η παρουσία στάσιμων μαθητών.

⁵ Αλέξης Δημαράς, Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, τόμος Β', τεκμήρια ιστορίας, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1990

⁶ Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Νεοελληνικό κράτος, Σωτήριος Γκλαβάς, Σύμβουλος Φιλολόγων, Μάρτιος 2010.

Η ποιότητα της δημοτικής εκπαίδευσης όσον αφορά τα προγράμματα διδακτικής και παιδαγωγικής επάρκειας, αλλά και στο σύστημα των εξετάσεων των μαθητών, χαρακτηρίζεται «πεπαλαιωμένη ήδη σκελετοί όζοντες μεσαιωνικού ευρώτος και αμουςίας».⁷

Πηγή:· Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Νεοελληνικό κράτος,ο.π

⁷· Εθνική Αγωγή , περιοδικό, ετ. Β΄, Αθήναι 1889, στο Επισκόπηση Της Ιστορίας της Εκπαίδευσης, ο.π

Οι αντιδράσεις αυτές δε στάθηκαν ικανές να ανακόψουν την πορεία αύξησης του μαθητικού πληθυσμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση της χώρας. Από τα στοιχεία της απογραφής του 1907 παρατηρούμε ότι το 33,73 του συνολικού πληθυσμού της χώρας, έχει αποκτήσει τουλάχιστον τη στοιχειώδη εκπαίδευση.⁸

Τα νομοσχέδια του 1899, διαμορφωμένα με γνώμονα τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της Ελληνικής κοινωνίας στην ανατολή ενός νέου, πιο υποσχόμενου αιώνα, και επηρεασμένα και από το δυσχερές κλίμα ήττας από τον πρόσφατο ελληνοτουρκικό πόλεμο, εκφράζουν την αντίληψη ότι, όχι μόνον η ανάπτυξη της οικονομίας αλλά και το αγωνιστικό σθένος, εξαρτώνται από τη γενική μόρφωση και παιδεία του λαού. Η άποψη ότι η εκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει κριτήριο, να δημιουργηθούν χρηστοί πολίτες αλλά και να ανακύψει το Έθνος *«εκ της νυν καταπτώσεως και να επίδη ποτέ κρείττους ημέρας, άρα οφείλομεν ν'αρξόμεθα του έργου της ανορθώσεώς του και της μεταρρυθμίσεως της παιδείας»*,⁹ διαφαίνεται καθαρά στα εκπαιδευτικά αποσπάσματα του Νομοσχεδίου.

Τα νομοσχέδια που προτάθηκαν στη Βουλή των Ελλήνων, γνωστά και ως Νομοσχέδια Ευταξία, από την κυβέρνηση Θεοτόκη, προέβλεπαν, ανάμεσα σε άλλα, τη σύσταση επταετούς υποχρεωτικής δημοτικής εκπαίδευσης, που διακρίνονταν σε δυο κύκλους. Ο πρώτος κύκλος περιλάμβανε τετραετή φοίτηση όλων των μαθητών και των δύο φύλων, στα δημοτικά σχολεία της χώρας, που θα παρείχε στοιχειώδη γενική μόρφωση στα Ελληνόπουλα. Ο δεύτερος κύκλος σπουδών στη Δημοτική Εκπαίδευση, σύμφωνα με το νομοσχέδιο αυτό, περιλάμβανε τριετή φοίτηση, με σκοπό να μεταδοθεί στους μαθητές αυτούς που επιθυμούσαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης *«πάσας τας αναγκαίας στοιχειώδεις γνώσεις και δεξιότητας δι'ών θα αποδεικνύοντο αυτοί πολίται χρηστοί και επιτήδειοι εις παν πρακτικόν του βίου στάδιον»*.¹⁰

Επίσης προτείνεται για πρώτη φορά η διδασκαλία της καθαρεύουσας, έναντι των αρχαίων ελληνικών, και η παροχή στοιχειωδών γνώσεων Γεωπονίας, Κηπουρικής, Βαμβakoτροφίας, Μελισσοκομίας και Εμπορίας, Στοιχεία για τα Δικαιώματα και καθήκοντα του Συνταγματικού Πολίτη αλλά και στοιχειώδεις τεχνολογικές γνώσεις.¹¹

⁸ Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία. Απογραφή πληθυσμού 1907.

⁹ Γενική Εισήγησης των εκπαιδευτικών Νομοσχεδίων. Εκπαιδευτικά Νομοσχέδια και Αγορεύσεις Περί Δημοτικής Εκπαιδεύσεως, Εθνικόν Τυπογραφείον, 1899, στο Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Νεοελληνικό κράτος, Σωτήριος Γκλαβάς, Σύμβουλος Φιλολόγων, Μάρτιος 2010.

¹⁰ · Γενική Εισήγησης των εκπαιδευτικών Νομοσχεδίων. Εκπαιδευτικά Νομοσχέδια και Αγορεύσεις Περί Δημοτικής Εκπαιδεύσεως, Εθνικόν Τυπογραφείον, 1899, στο Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Νεοελληνικό κράτος, Σωτήριος Γκλαβάς, Σύμβουλος Φιλολόγων, Μάρτιος 2010.

¹¹ Μαθήματα γεωργίας, γεωπονίας, κηπουρικής, μελισσοτροφίας και βαμβakoτροφίας, προέβλεπαν ο Νόμος της 6^{ης} Φεβρουαρίου 1834 όσο και οι Νόμοι ΧΘ'/1878 Περί συστάσεως του Διδασκαλείου εν Αθήναις (Ε.Τ.Κ. αρ. 37/Α'/5-10-1895), αλλά οι διατάξεις τους δεν εφαρμόστηκαν ποτέ, βλ. Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης..ο.π

The diagram illustrates the educational system in 1899, showing the progression from primary school to the labor market. The main components are:

- ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ** (Labor Market) at the top.
- ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΑΓΓ/ΚΗ ΣΧΟΛΗ** (Commercial Technical School) and **ΔΗΜΟΤΙΚΟ** (Primary School) leading to the Labor Market via dashed arrows (without examinations).
- ΔΗΜΟΤΙΚΟ** (Primary School) leading to the Labor Market via a solid arrow (with examinations).
- ΔΗΜΟΤΙΚΟ** (Primary School) leading to the **ΟΚΤΑΧΡΟΝΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ-ΛΥΚΕΙΟ** (8-year Gymnasium-Lyceum) via a solid arrow (with examinations).
- ΟΚΤΑΧΡΟΝΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ-ΛΥΚΕΙΟ** (8-year Gymnasium-Lyceum) leading to the Labor Market via a solid arrow (with examinations).
- ΟΚΤΑΧΡΟΝΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ-ΛΥΚΕΙΟ** (8-year Gymnasium-Lyceum) leading to **ΑΝΩΤΑΤΕΣ ΣΧΟΛΕΣ** (Higher Schools) via a solid arrow (with examinations).
- ΑΝΩΤΑΤΕΣ ΣΧΟΛΕΣ** (Higher Schools) leading to the Labor Market via a dashed arrow (without examinations).

The **ΟΚΤΑΧΡΟΝΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ-ΛΥΚΕΙΟ** (8-year Gymnasium-Lyceum) is divided into two sections:

- ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΝ ΛΥΚΕΙΟΝ** (4 χρόνια) (Humanistic Lyceum, 4 years)
- ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΝ ΛΥΚΕΙΟΝ** (4 χρόνια) (Realistic Lyceum, 4 years)

Below these sections is a **4 χρόνια κοινό πρόγραμμα** (4-year common program).

Legend:

- >** : χωρίς εξετάσεις (without examinations)
- - ->** : πρὸς ἀγορὰ ἐργασίας (towards labor market)

Διάγραμμα 3
Μεταρρύθμιση τοῦ 1899

Παρατηρούμε λοιπόν, ότι εμφανίζεται και ο θεσμός των σχολικών επιθεωρητών, που θα συμπεριλαμβανόταν στην οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος, επισημαίνοντας τις δυσπραγίες του συστήματος ως προς την εκτέλεση του από όλους τους φορείς της εκπαίδευσης και κυρίως διακρίνοντας ελλείψεις και αλλαγές που θα ήταν απαραίτητες για τη βελτίωση της σχολικής ζωής.

Τα νομοσχέδια αυτά χαρακτηρίστηκαν από το Δημήτρη Γληνό και τον Αλέξανδρο Δελμούζο, ως η πρώτη ουσιαστική συμβολή στη μελέτη των εκπαιδευτικών ζητημάτων, πιστεύοντας ότι η εκπαίδευση εκσυγχρονίζεται με τη στροφή της στην ικανοποίηση των πρακτικών αναγκών του λαού.¹²

4.1.4. Τα Νομοσχέδια του 1913 και του 1917. Η ελληνική εκπαίδευση στις αρχές του 20ου αιώνα

Το χρονικό διάστημα από το 1850 έως το τέλος του 19^{ου} αιώνα χαρακτηρίστηκε από αλλαγές στην οικονομική κατάσταση της χώρας, βαθιές ιδεολογικές ανακατατάξεις που συνοδεύτηκαν από κρίση στο πολιτικό σκηνικό και που επηρέασαν, όπως ήταν φυσικό, και την εκπαίδευση. Στην ανατολή του νέου αιώνα αυτές οι αλλαγές κορυφώθηκαν κυρίως ως προς την οικονομική εξέλιξη, η οποία οδήγησε σε κοινωνικές - ταξικές αναπροσαρμογές και στη δημιουργία μιας νέας τάξης πραγμάτων. Έτσι δημιουργείται μια νέα πολύ δυναμική αστική τάξη, που καλείται να οργανώσει ένα σύγχρονο κράτος, κατά τα πρότυπα των δυτικό - ευρωπαϊκών χωρών, ορμώμενη από την κατακόρυφη ανάπτυξη της βιομηχανίας, την εξάπλωση της εμπορικής ναυτιλίας και τη δημιουργία του τραπεζικού συστήματος. Οι ραγδαίες αυτές εξελίξεις δε μπορούν να αφήσουν αδιάφορους τους διανοούμενους της εποχής, οι οποίοι προτείνουν προγράμματα αναβάθμισης της παιδείας, ακολουθούμενοι από το εκσυγχρονιστικό ρεύμα της περιόδου αυτής.

Ορόσημο αυτής της περιόδου ήταν το Πρώτο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Συνέδριο το 1904, στο οποίο επισημάνθηκαν σημαντικές καινοτομίες, απαραίτητες για τον εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης. Το συνέδριο χωρίστηκε σε τέσσερα τμήματα, στο πρώτο τμήμα που αφορούσε στη Δημοτική Εκπαίδευση, στο δεύτερο τμήμα σχετικό με τη Μέση εκπαίδευση, το τρίτο τμήμα που αναφερόταν σχετικά με τη Γυναικεία Αγωγή και τέλος το τέταρτο που ασχολήθηκε με την επαγγελματική εκπαίδευση των Ελληνοπαίδων. Η πρακτική εκπαίδευση απασχόλησε όλα τα τμήματα του Συνεδρίου και επισημάνθηκε η αναγκαιότητα εκπαίδευσης, συναφής με τις ανάγκες τη σύγχρονης εποχής, προκειμένου να ανταποκριθούν ικανά σε αυτήν οι νέοι. Χαρακτηριστικά αναφέρεται στα πρακτικά του Συνεδρίου, ότι *«σκοπός του Δημοτικού πρέπει να είναι η μετάδοση της αναγκαίας και χρήσιμου στον ελληνικό λαό ηθικής, θρησκευτικής, εθνικής και πρακτικής εκπαίδευσης»*.¹³

¹² Δημήτρης Γληνός, Ένας άταφος νεκρός. Μελέτες στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, Εκδ. Ράλλης, Αθήνα 1925 και Αλέξανδρος Δελμούζος, Το κρυφό σχολειό, Αθήνα 1950, στο Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης..ο.π.

¹³ Χαρακτηριστικά του προβληματισμού που οδήγησε στο Συνέδριο είναι όσα ο τότε Υπουργός Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Σπ. Στάης ανέφερε προς τους συνέδρους, ανοίγοντας τις εργασίες του, ως επίτιμος πρόεδρος του: «Δέν ἔχετε ἀνάγκην νά ἀκούσητε παρ' ἑμοῦ ὅτι πανταχόθεν οἱ καρποὶ τῆς ἡμετέρας παιδείας κρίνονται ἀνεπαρκεῖς, καὶ ἐν τοῖς σχολείοις ἡμῶν προαλειφόμενοι εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς δέν κατάγουσι θριάμβους ὅσοι ἀρμόζουσιν εἰς τὴν φυλετικὴν ἡμῶν ὑπεροχὴν, [...] ἡ γονιμότης τῶν παρεχομένων γνώσεων δέν πιστοῦται ἐν τῷ σταδίῳ τῆς πείρας καὶ τῶν εφαρμογῶν τελεσφόρως, ἡ δέ πολύτιμος βαφὴ τῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς πατρίου θρησκείας δέν ἐγκολάπτεται εἰς τὰς ἀπαλὰς τῶν νέων ψυχὰς βαθέως καὶ ἐντόνως, ὅσον ἐπιβάλλουσιν τῶν καιρῶν οἱ περιστάσεις καὶ τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν αἱ ἀπειλαὶ καὶ ἀδικοπραγαίαι», Πρώτον Ελληνικόν Εκπαιδευτικόν Συνέδριο, Εργασίαι της Διευθυνούσης Επιτροπῆς-Πρακτικά των Συνεδριάσεων, Σχολική Έκθεσις, Αθήναι 1904, στο Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης..ο.π.

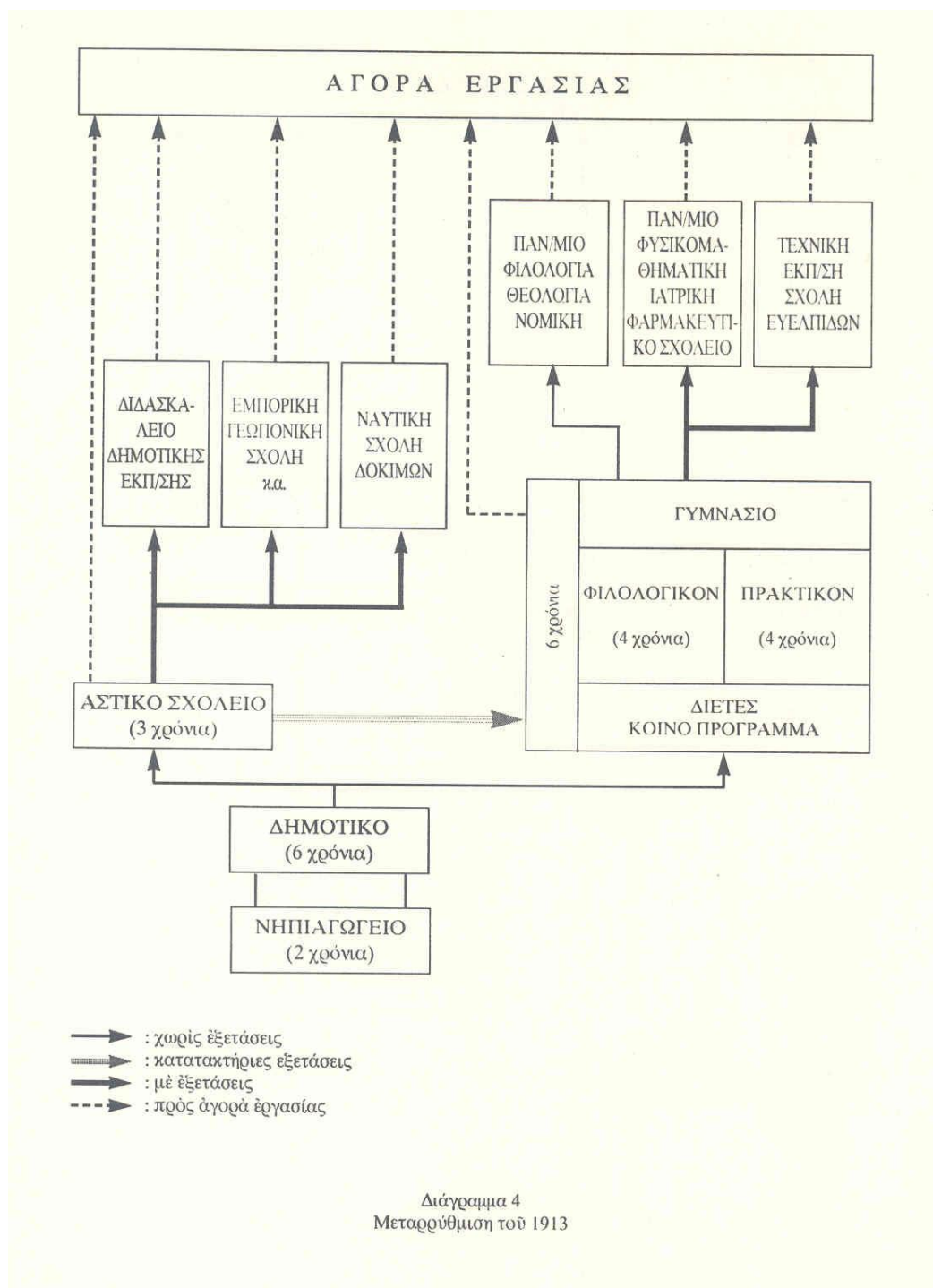
Μετά το Πρώτο Εκπαιδευτικό Συνέδριο οι πιέσεις προς την ελληνική κυβέρνηση για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση «*επί το πρακτικότερον*» έγιναν πιο έντονες. Μετά την επανάσταση του 1909 αρχίζει μια νέα περίοδος που χαρακτηρίζεται από μια νέα κοινωνική και δημοσιονομική πολιτική που εκφράζεται μέσω της βενιζελικής παράταξης. Στα πλαίσια αυτά ο Δημ. Γληνός χαρακτηρίζει τη δημοτική εκπαίδευση, στην εισηγητική έκθεση του νομοσχεδίου του 1913, και δια στόματος του τότε Υπουργού Παιδείας Ιωάννη Τσιριμώκου, σε κακή κατάσταση, που ελάχιστα έχει αλλάξει από τις μεταρρυθμιστικές προτάσεις του Υπουργού Ευταξία.

Στα νομοσχέδια αυτά είναι φανερό η αστική διάσταση που παίρνει η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, καθώς, στόχο έχει την προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος στις κοινωνικές ανάγκες της χώρας, όπως αυτές διαμορφώνονται μετά την άνοδο στην εξουσία της νέας αστικής τάξης και τη νικηφόρα έκβαση των Βαλκανικών πολέμων. Σύμφωνα με το νομοσχέδιο, το νέο εξαετές δημοτικό σχολείο, έπρεπε να παρέχει την απαραίτητη προπαιδεία για τους τομείς της γεωργίας, της κτηνοτροφίας, της βιομηχανίας και της βιοτεχνίας, εκπαίδευση που απουσίαζε από το ισχύον εκπαιδευτικό σύστημα και που συμφωνούσε με τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα, τα οποία ήδη εφάρμοζαν την πρακτική γνώση στα προγράμματα του δημοτικού σχολείου.

Τα νομοσχέδια του 1913, όπως και του 1899, δεν ψηφίστηκαν ποτέ και μπήκαν στο χρονοντούλαπο, όπως χαρακτηριστικά έγραψε ο Δημ. Γληνός στο περιοδικό Αναγέννηση το 1927, καθώς οι εκσυγχρονιστικές ιδέες περί πρακτικής μόρφωσης και επαγγελματικής εκπαίδευσης, δε συνηγορούσαν με τις στερεότυπες απόψεις των κρατικών λειτουργών, που τα χαρακτήρισαν *‘απόηχο των ευρωπαϊκών τάσεων με σκοπιμότητα πολιτικών αντιπαραθέσεων’*.¹⁴

Όπως και στα προαναφερθέντα νομοσχέδια, έτσι και στα νομοσχέδια του 1917, δεν συναντάμε ουσιαστικές αλλαγές στη δομή και τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το κυριότερο στοιχείο του νομοσχεδίου ήταν η καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας με παράλληλη διδασκαλία της καθαρεύουσας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί ότι, τη συγκεκριμένη περίοδο, εντάθηκαν περισσότερο από ποτέ, οι φωνές, για την αναγκαιότητα εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, καθόσον δημιουργήθηκαν ανακατατάξεις τόσο στο γεωγραφικό εύρος της χώρας, όσο και στο πολιτικό σκηνικό, που καθιστούσαν απαραίτητη οποιαδήποτε εκσυγχρονιστική αλλαγή στην εκπαίδευση. Οι νικηφόροι Βαλκανικοί Πόλεμοι, που επέκτειναν την εδαφική κυριότητα της Ελλάδας, οι μεταναστευτικές εισροές από τη Μικρά Ασία και τη Θράκη, που οδήγησαν στην αύξηση του πληθυσμού, το κίνημα εκβιομηχάνισης κυρίως στο εσωτερικό της χώρας, δημιούργησαν μια νέα τάξη πραγμάτων στον επαγγελματικό προσανατολισμό, που πλέον αναζητούσε ειδικευμένους επαγγελματίες. Αρχίζει πλέον, να τίθεται με πειστικό τρόπο, το πρόβλημα της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, ξεκινώντας από το δημοτικό σχολείο, που έθετε τα θεμέλια για τα επόμενα εκπαιδευτικά σκαλοπάτια.

¹⁴. Δημ. Γληνός, Εκλεκτές σελίδες, Στοχαστής 2^η έκδ. Τόμος Γ', Αθήνα 1971-1975.

Πηγή: · Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Νεοελληνικό κράτος, ο.π

4.1.5. Η Μεταρρύθμιση του 1929.

Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929 ήταν ουσιαστικά η πρώτη μεταρρύθμιση από τη σύσταση του ελεύθερου ελληνικού κράτους που θεωρείται από τα σημαντικότερα γεγονότα της σύγχρονης εκπαίδευσης, και που σύμφωνα με τον Αλ. Δελμούζο είναι η πρώτη ολοκληρωμένη μεταρρυθμιστική κίνηση στη νεοελληνική εκπαίδευση, η οποία έβαλε τα θεμέλια του αστικού σχολείου και θεσμοθέτησε το σχολείο που ίσχυσε μέχρι και το 1964, με ελάχιστες αλλαγές.

Ένα από τα κυριότερα μελήματα της μεταρρύθμισης του 1929, ήταν η προσαρμογή του σχολείου στις κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες της χώρας, μια ρήση η οποία κυριάρχησε σε όλα τα προηγούμενα εκπαιδευτικά νομοσχέδια, όμως οι συντηρητικές φωνές δεν άφησαν μέχρι τότε να εφαρμοστεί. Πιο συγκεκριμένα, στα εκπαιδευτικά νομοσχέδια του 1929 θεσπίζεται η εξάχρονη υποχρεωτική φοίτηση στο δημοτικό σχολείο, ενώ ο ηθικοπλαστικός ρόλος του σχολείου που προάγει το εθνικό φρόνημα και τις θρησκευτικές αξίες, διαφοροποιείται, προάγοντας κυρίως τη στοιχειώδη προετοιμασία των νέων για τη ζωή, ώστε να γίνουν χρήσιμοι και ικανοί μελλοντικοί πολίτες. Σύμφωνα με το νόμο 4397/1929 «περί στοιχειώδους εκπαίδευσης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση», δημιουργούνται τα σχολεία γενικής μόρφωσης, στα οποία υπάγονται τα νηπιαγωγεία, τα δημοτικά σχολεία και οι νυχτερινές σχολές με στόχο την καταπολέμηση του αναλφαριθμητισμού που εξακολουθούσε να βρίσκεται σε μεγάλα ποσοστά κυρίως στις γυναίκες.¹⁵ Όσον αφορά τα νηπιαγωγεία σκοπός τους είναι να υποβοηθήσουν τη σωματική και νοητική ανάπτυξη των νηπίων, ενώ σκοπός των δημοτικών είναι να δώσουν τα απαραίτητα εφόδια στα παιδιά για να αναπτύξουν τις δεξιότητες που απαιτεί η εποχή, ώστε να γίνουν χρήσιμα και ικανά μέλη της κοινωνίας.

Γενικότερα στη μεταρρύθμιση του 1929 εκφράζονται ριζικές αλλαγές ως προς τα πνεύμα του συστήματος, οι οποίες εκφράζονται με μεταβολές στα εξωτερικά χαρακτηριστικά του (εξαετές δημοτικό σχολείο και εξάχρονη υποχρεωτική φοίτηση σε αυτό), στη φροντίδα για την προσχολική ηλικία με ενσωμάτωση της εκπαίδευσης των νηπίων στο αναλυτικό πρόγραμμα, στην μόρφωση του διδακτικού προσωπικού, στην επαγγελματική εκπαίδευση κυρίως για τη μέση και πανεπιστημιακή εκπαίδευση, και για την εκπαίδευση των κοριτσιών.¹⁶

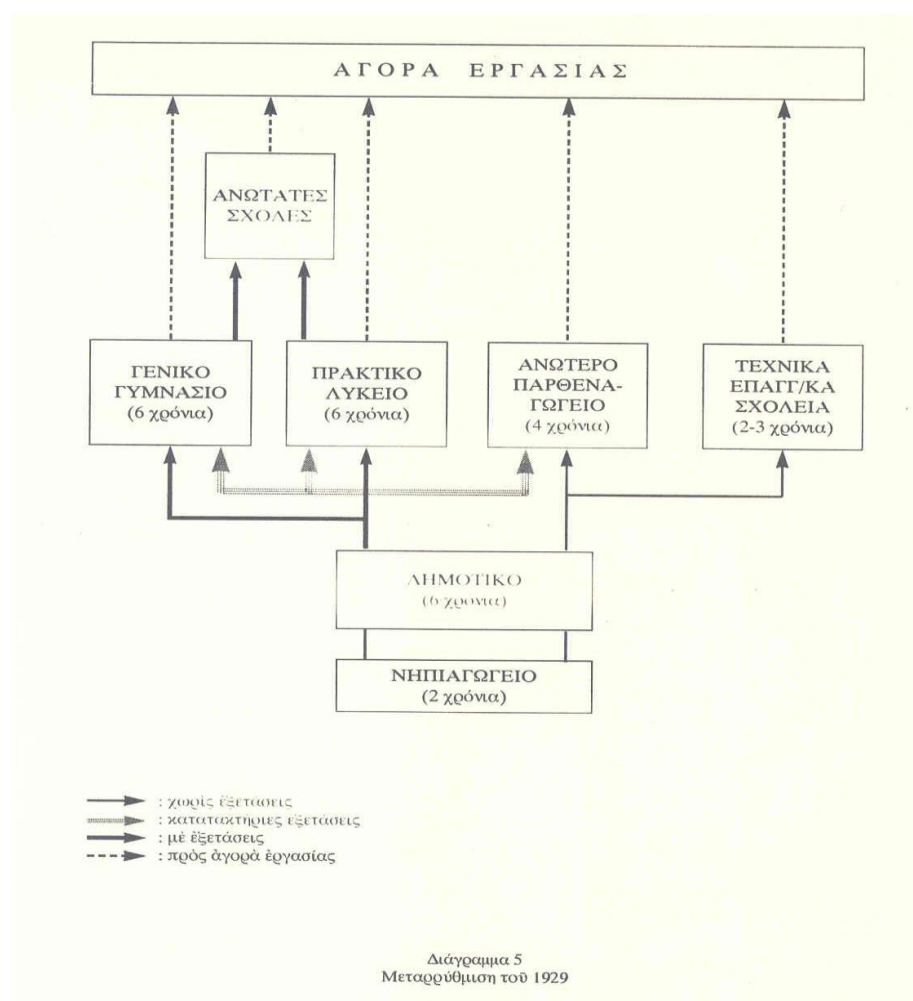
Η μεταρρύθμιση του 1929, όπως αναφέρει η Άννα Φραγκουδάκη, βάζει τα θεμέλια του αστικού σχολείου κάνοντας νομική πραγματικότητα μια σειρά αιτημάτων των νομοσχεδίων του 1913. Στοχεύει να προσαρμόσει το σχολείο στις οικονομικές ανάγκες της κοινωνίας και του αναθέτει ιδεολογικά τη μετάδοση των αρχών του κοινοβουλευτικού συστήματος.¹⁷

¹⁵. Βλ. νόμο 4397/1929 *Περί στοιχειώδους εκπαίδευσης* (ΕτΚ αριθμ. 309/Α'/24-8-1929)

¹⁶. Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Νεοελληνικό κράτος, Σωτήριος Γκλαβάς, Σύμβουλος Φιλολόγων, Μάρτιος 2010

¹⁷. Άννα Φραγκουδάκη, *Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και Φιλελεύθεροι Διανοούμενοι*, Κέδρος, Αθήνα 1982

Οι αντιδράσεις που σιγματίσαν και αυτήν τη μεταρρύθμιση, απορρέουν από την ισχυρή συντηρητική άποψη, που θέλει την παιδεία να στηρίζεται σε παραδοσιακές αρχές και εθνικό-θρησκευτικές αντιλήψεις, και επίσης από την πεποίθηση, ότι και αυτή η μεταρρύθμιση δεν συνοδεύονταν από έναν ισχυρό και συγκροτημένο σχεδιασμό που να ανταποκρίνεται στις αναπτυξιακές ανάγκες της χώρας.

Πηγή:·Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Νεοελληνικό κράτος, ο.π

4.2. Η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στην Κέρκυρα από την ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα (1864) έως τη μεταρρύθμιση του 1929.

Η Κέρκυρα, ως μεγαλύτερο σε πληθυσμό νησί και πρωτεύουσα των Επτανήσων αποτέλεσε κέντρο εμπορικής, πολιτιστικής και εκπαιδευτικής ανάπτυξης από την εποχή της αγγλικής κυριαρχίας, αλλά και έπειτα από την Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα. Η μόρφωση του πληθυσμού αποτέλεσε κυρίαρχο μέλημα, τόσο των αποικιοκρατών, ως ένδειξη ευγενικής καταγωγής, όσο και των, μετά την Ένωση, τοπικών και κρατικών αρχών, ως μέριμνα για την αναβάθμιση της τοπικής κοινωνίας. Στην Κέρκυρα ιδρύθηκαν εκπαιδευτήρια και γενικότερα εκπαιδευτικά ιδρύματα, που αποτέλεσαν σταθμό στην αναβάθμιση της εκπαίδευσης, όχι μόνο της Κέρκυρας και των Επτανήσων, αλλά και της χώρας στο σύνολό της.

Από την Ένωση και μετά, η Κέρκυρα και τα υπόλοιπα Επτάνησα, ακολούθησαν τις πολιτικές εξελίξεις και νομοθετικές ρυθμίσεις, που θέσπιζε το ελληνικό κράτος και όπως ήταν φυσικό, μετά από αυτήν την μεγάλη θεσμική αλλαγή, να δημιουργηθούν αρνητικοί συσχετισμοί και ιδεολογικές αντιφάσεις. Η περίοδος της Ενετοκρατίας χαρακτηρίζονταν από πολλές κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και ιδεολογικές διακρίσεις. Στην πόλη της Κέρκυρας, δέσποζε ο πλούτος και η ευημερία, καθώς ήταν τόπος κατοικίας ευγενών, σε αντίθεση με την ύπαιθρο, όπου η ανέχεια και η αβεβαιότητα μάστιζαν τους κατοίκους. Όπως ήταν φυσικό, η εκπαίδευση αποτελούσε προνόμιο μόνο των ευγενών και των αστών, αφού μόνο αυτοί είχαν τη δυνατότητα να παρέχουν ποιοτικές σπουδές στα παιδιά τους, οι οποίες παρέχονταν μόνο στην ιδιωτική εκπαίδευση. Η στοιχειώδης προκαταρκτική εκπαίδευση παρέχονταν και στην ύπαιθρο από δημόσια σχολεία, όμως με δυσμενείς συνθήκες και αμφίβολα αποτελέσματα.¹⁸ Η μέθοδος διδασκαλίας στα δημόσια σχολεία, όπως ήδη έχει αναφερθεί, ήταν η αλληλοδιδασκτική, συνεπώς τα αποτελέσματά της ήταν πενιχρά, δεδομένου ότι η μόρφωση των διδασκάλων ήταν και αυτή ελλιπής όπως και τα μέσα διδασκαλίας. Στον αντίποδα υπήρχαν τα ιδιωτικά σχολεία τα οποία παρουσίαζαν ακμή και αποδίδανε θαυμάσια αποτελέσματα, αφού σε αυτά φοιτούσαν μόνο τα παιδιά των ευγενών και η παρεχόμενη εκπαίδευση ήταν υψηλότερου επιπέδου, έναντι της εκπαίδευσης των λαϊκών στρωμάτων.¹⁹

Το 1882, μόλις λίγα χρόνια μετά την Ένωση, η δημόσια εκπαίδευση στην Κέρκυρα βρισκόταν στην ίδια αποκαρδιωτική κατάσταση. Σε όλο το νησί λειτουργούσαν ελάχιστα δημοτικά σχολεία, των οποίων ο αριθμός των μαθητών μετά βίας έφτανε το 3 με 4% του πληθυσμού. Ενδεικτικό αυτής της κατάστασης είναι το γεγονός ότι στην περιφέρεια της Κέρκυρας λειτουργούσαν μόνο 6 δημοτικά σχολεία και δύο στην πόλη της Κέρκυρας. Είναι φανερό ότι οι κοινωνικές συνθήκες, η φτώχεια και η εκμετάλλευση, δεν άφηναν τα παιδιά της κερκυραϊκής υπαίθρου να μορφωθούν.

¹⁸. Ο Χ. Παπαμάρκου, επιθεωρητής που επισκέφτηκε τα σχολεία της Κέρκυρας, αναφέρει στην έκθεσή του ανάμεσα σε άλλα ότι « οι δημοδιδάσκαλοι είναι αμαθείς του έργου όπερ επαγγέλλονται...Τα διδακτήρια είναι γενικώς ειπείν άθλια...Τα διδακτικά σκεύη κάκιστα και ελλιπέστατα...τα διδακτικά βιβλία πολλά και ουχί τα καταλληλότερα...αι διδακτικά μέθοδοι εντελώς αψυχολόγητοι...αι παιδευτικοί τρόποι ήκιστα παιδαγωγικοί» και ακόμη ότι «το θύλη φύλον ουδαμώς ουδαμού φοιτά εις τα σχολεία» και «του άρρενος φύλου, μόνο το δέκατον φοιτά εις τα σχολεία». Αλ. Δημαράς, Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, τόμος Β', τεκμήρια ιστορίας, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1990 στο Σήφης Μπουζάκης, Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1998), τεκμήρια, μελέτες ιστορίας, Δ' έκδοση συμπληρωματική, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2002

¹⁹. Σπύρος Κατσαρός, Η Ιστορία της Κέρκυρας, εξ ερανισμάτων συνταχθείσα, Νέα Έκδοση, Κέρκυρα 2003

Επίσης οι τοπικοί πολιτικοί φορείς, οι σχολικοί επιθεωρητές ακόμα και οι ίδιοι οι γονείς αντιμετώπιζαν το δάσκαλο με περιφρόνηση και αποτροπιασμό. Για χρόνια η κατάσταση αυτή συνεχίστηκε κρατώντας το λαό της κερκυραϊκής υπαίθρου βυθισμένο στην αμάθεια, την πρόληψη και τη δεισιδαιμονία, συναισθήματα που υπόβοσκαν τη διχόνοια και τον πολιτικό ανταγωνισμό μεταξύ των κοινωνικών τάξεων.

Η δυσμενής αυτή κατάσταση της δημόσιας εκπαίδευσης, ήταν φυσικό να υποβοηθήσει την ανάπτυξη της ιδιωτικής εκπαίδευσης. Η πόλη της Κέρκυρας άκμαζε σε όλους τους τομείς με αποτέλεσμα να ωθεί τους γονείς στην απόφαση να στείλουν τα παιδιά τους στα ιδιωτικά σχολεία, αφού η παρεχόμενη εκπαίδευση ήταν πιο ποιοτική από αυτήν των δημοσίων. Το 1869 ιδρύθηκε από τους αδελφούς Παναγιώτη και Δημήτριο Οικονόμου το ιδιωτικό εκπαιδευτήριο με τον τίτλο «Ελληνικό Εκπαιδευτήριο Π. και Δ. Οικονόμου». Το 1898 το εκπαιδευτήριο αυτό πέρασε στη διοίκηση του Γεωργίου Τσούρη και μετονομάστηκε σε «Εκπαιδευτήριο Τσούρη». Σε αυτό λειτουργούσαν Δημοτικό Σχολείο, Σχολαρχείο και Οικοτροφείο για είκοσι χρόνια επιπλέον. Το 1879 ο Λεωνίδας Βλάχος ίδρυσε το Εκπαιδευτήριο «Καποδίστριας». Σε αυτό λειτουργούσε δημοτικό σχολείο και Γυμνάσιο εκτός της τελευταίας τάξης του Γυμνασίου. Το εκπαιδευτήριο Καποδίστριας άκμασε ιδιαίτερα, λόγω της αγάπης και του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που επέδειξε ο ιδρυτής του και αποδεικνύεται από τη ζήτηση που απολάμβανε από μαθητές όχι μόνο Κερκυραίους αλλά και από τη υπόλοιπη Ελλάδα. Το Εκπαιδευτήριο Καποδίστριας στηρίχτηκε οικονομικά από υποτροφίες που παρείχε το Υπουργείο Εξωτερικών στους μαθητές που προέρχονταν από τη Β. Ήπειρο.²⁰

Όπως ήταν φυσικό, δημιουργήθηκε ανταγωνισμός ανάμεσα στα δύο αυτά κορυφαία για την εποχή εκπαιδευτήρια, που μπορεί να ήταν γόνιμος και εποικοδομητικός, ως προς την παρεχόμενη εκπαίδευση, τα μέσα και τις εκδηλώσεις, δυστυχώς όμως προκάλεσε και συγκρούσεις με φαιδρά και θλιβερά αποτελέσματα για τη δημόσια εικόνα των δύο αυτών σχολείων.

Στο σημείο αυτό, δε θα μπορούσε να μη γίνει αναφορά, στο Αρσάκειο Κέρκυρας, που ιδρύθηκε από τη Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αθηνών το 1866. Το Αρσάκειο ήταν ιδιωτικό εκπαιδευτήριο θηλέων, και περιλάμβανε Προκαταρκτικό Σχολείο, Ελληνικό σχολείο, Νηπιαγωγείο και Διδασκαλείο. Το 1930 ιδρύθηκε και Γυμνάσιο το οποίο διηύθυνε η Αικατερίνη Νικοκάβουρα, μια εξέχουσα προσωπικότητα των γραμμάτων στην Κέρκυρα. Το Αρσάκειο Κέρκυρας ήταν το πρώτο πλήρες σχολείο που δημιούργησε η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία εκτός Αθηνών. Παρά τις επίμονες εκκλήσεις να δημιουργηθεί Αρσάκειο στην Κεφαλλονιά επιλέχθηκε η Κέρκυρα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, για τη φοίτηση σε αυτό και κοριτσιών από τη γειτονική Ήπειρο και λόγω εμπορικής και οικονομικής προόδου. Το κτήριο στεγάστηκε σε οικοδόμημα πλησίον της μονής Αγίου Φραγκίσκου στην Παλαιά πόλη της Κέρκυρας, στο οποίο σήμερα στεγάζεται το 5^ο Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας. Το Αρσάκειο Κέρκυρας άκμασε ιδιαίτερα, καθώς σε αυτό δίδασκαν σπουδαίες προσωπικότητες των γραμμάτων και των τεχνών της Κέρκυρας και αποφοίτησαν από αυτό επίσης αξιόλογες μορφές του πνεύματος. Το διάταγμα της 24^{ης} Απριλίου 1884 το Υπουργείο Παιδείας αναγνωρίζει το Αρσάκειο Παρθεναγωγείο της Κέρκυρας ως ισότιμο Διδασκαλείο του Κράτους με εκείνο των Αθηνών.

²⁰. Σπύρος Κατσαρός, Η Ιστορία της Κέρκυρας ο.π

Το Αρσάκειο Κέρκυρας λειτούργησε έως το 1937 αφού με νόμο του κράτους καταργήθηκαν τα Διδασκαλεία και δημιουργήθηκαν οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες.²¹

Πηγή: <https://www.corfuhistory.eu/>

Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι, πριν την Ένωση, η δημόσια εκπαίδευση στην Κέρκυρα περιλάμβανε την Ιόνιο Ακαδημία, ένα Γυμνάσιο, ένα Ιεροσπουδαστήριο και πολλά προκαταρκτικά σχολεία αρρένων και θηλέων. Αμέσως μετά την Ένωση, το Δεκέμβριο του 1865 ψηφίζεται ομόφωνα το Νομοσχέδιο για τη οργάνωση της εκπαίδευσης στα Επτάνησα. Σύμφωνα με αυτό, όλα τα υφιστάμενα εκπαιδευτικά ιδρύματα καταργούνται και ιδρύονται στην Κέρκυρα δημοτικά σχολεία αρρένων και θηλέων, δύο Ελληνικά Σχολεία και ένα Γυμνάσιο.²²

Το εκπαιδευτικό σύστημα που ίσχυε στα Επτάνησα την περίοδο της Αγγλοκρατίας, δε διέφερε σε τίποτα από της υπόλοιπης Ελλάδας και ήταν διαμορφωμένο σύμφωνα με τα πρότυπα του εκπαιδευτικού συστήματος της Γερμανίας, το οποίο είχε θεσμοθετηθεί την περίοδο της βασιλείας του Όθωνα και ήταν πλέον επιτακτική η ανάγκη να αλλάξει και να διαμορφωθεί σύμφωνα με τις νέες καταστάσεις που δημιουργήθηκαν μετά την Ένωση.

²¹. Το Αρσάκειο Κέρκυρας: Η ίδρυση και η ιστορία του πρώτου πλήρους Σχολείου εκτός Αθηνών <https://www.corfuland.gr/el/istorika-kerkyra/corfu-history/to-arsakeio-kerkyras-h-idrysi-kai-i-istoria-toy-prototyplires-sxoleiow-ektos-athinon>

²². Το Νομοσχέδιο για την οργάνωση της εκπαίδευσης ψηφίστηκε ομόφωνα από τους Επτανήσιους βουλευτές, καθώς ήταν η απάντησή τους σχετικά με τον αποτροπιασμό τους και την εχθρότητα απέναντι στην Αγγλοκρατία. Αναιστόρητον, том.8 (2010-2011) αρ.29 <http://www.anistoriton.gr>

Η πρωτοβάθμια Εκπαίδευση της νήσου Κέρκυρας πλαισιώθηκε από την ίδρυση δημοσίων και ιδιωτικών σχολείων, όπως ήδη αναφέρθηκε. Προκειμένου να έχουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα της πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης της Κέρκυρας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, όπως καταγράφηκαν σε πίνακα το σχολικό έτος 1928-1929 και δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό Άγιος Σπυρίδων, παραθέτουμε αυτούσιο τον κατάλογο των σχολείων.²³

Δημοτικά Σχολεία Κέρκυρας

1. Α' Δημοτικό Αρρένων

Τάξεις 6

Διδάσκαλοι 6

Μαθηταί 326

Διευθυντής κ. Κ. Παναγιωτάκης

2. Β' Δημοτικό Αρρένων

Τάξεις 6

Διδάσκαλοι 6

Μαθηταί 326

Διευθυντής κ. Ανδρ. Περαιτικός

3. Γ' Μικτό Δημοτικό Εβραϊκής

Τάξεις 5

Διδάσκαλοι 3

Μαθηταί 195 (εξ' ών θήλεις 17)

Διευθυντής κ. Ελ. Καλλονάς

4. Δ' Δημοτικό Αρρένων Εθνικού Οικοτροφείου

Τάξεις 6

Διδάσκαλοι 3

Μαθηταί 166

Διευθυντής κ. Ιωα. Λάσκαρης

²³Περιοδικό «Άγιος Σπυρίδων» τευχος 29, 1928, (αντίγραφο του πολύτιμου ευρήματος του Φιλολόγου και ερευνητή Αλ. Σπίγγου), στο Κώστας Δέδες, Οικοτροφείο και Ιεροδιδασκαλείο Κέρκυρας (περίοδος 1923-1932)

5. Α' Δημοτικό Θηλέων

Τάξεις 6

Διδασκάλισσαι 3

Μαθηταί 196

Διευθύντρια κα. Αλεξ. Γκιτσιάλη

6. Μικτό Δημοτικόν Σχολείον Αδελφών Δαυίδη

Τάξεις 6

Διδασκάλισσαι 4

Μαθήτριά 155 (εξ ών ἄρρενες 49)

Διευθύντρια κα. Αναστ. Δαυίδη

7. Νηπιαγωγείον Εβραϊκής

Τάξεις 6

Διδασκάλισσαι 2

Μαθηταί 67 (εξ ών θήλεις 31)

Νηπιαγωγός κα Ανθή Γούναρη

8. Δημοτικό Αρρένων Αγίου Ρόκκου

Τάξεις 4

Διδάσκαλοι 2

Μαθηταί 146

Διευθυντής κ. Γεώ. Χοντρογιάννης

9. Δημοτικό Θηλέων Αγίου Ρόκκου

Τάξεις 4

Διδασκάλισσαι 2

Μαθηταί 100

Διευθύντρια κα. Π. Καλλονά

10. Δημοτικό Αρρένων Μανδουκίου

Τάξεις 4

Διδάσκαλοι 2

Μαθηταί 125

Διευθυντής κ. Π. Μάνδυλας

11. Δημοτικό Θηλέων Μανδουκίου

Τάξεις 4

Διδασκάλισσαι 3

Μαθήτριάι 137

Διευθύντρια κα. Ελ. Κωστελλέτου

12. Δημοτικό Αρρένων Γαρίτσας

Τάξεις 4

Διδάσκαλοι 2

Μαθηταί 137

Διευθυντής κ. Βλάσσης Μοναστηριώτης

13. Δημοτικό Θηλέων Γαρίτσας

Τάξεις 6

Διδασκάλισσαι 3

Μαθήτριάι 167

Διευθύντρια κα. Όλγα Φαραγγούλη

14. Μικτό Δημοτικόν Σχολείον Φιγαρέτου

Τάξεις 4

Μαθηταί 61 (εξ ών θήλεις 27)

Διδασκάλισσα κα. Χ. Σαββανή

15. Δημοτικό Σχολείον Ορφανοτροφείου

Τάξεις 4

Μαθήτριάι 42 (εξ ών μαθηταί 11)

Διδασκάλισσα κα. Γουναροπούλου

16. Μικτόν Δημοτικόν Σχολείον Ποταμού

Τάξεις 6

Μαθηταί 170 (εξ ών θήλεις 66)

Διευθυντής κ. Ιωα. Μάμαλος

17. Μικτόν Δημοτικόν Σχολείον Κοντοκαλλίων

Τάξεις 5

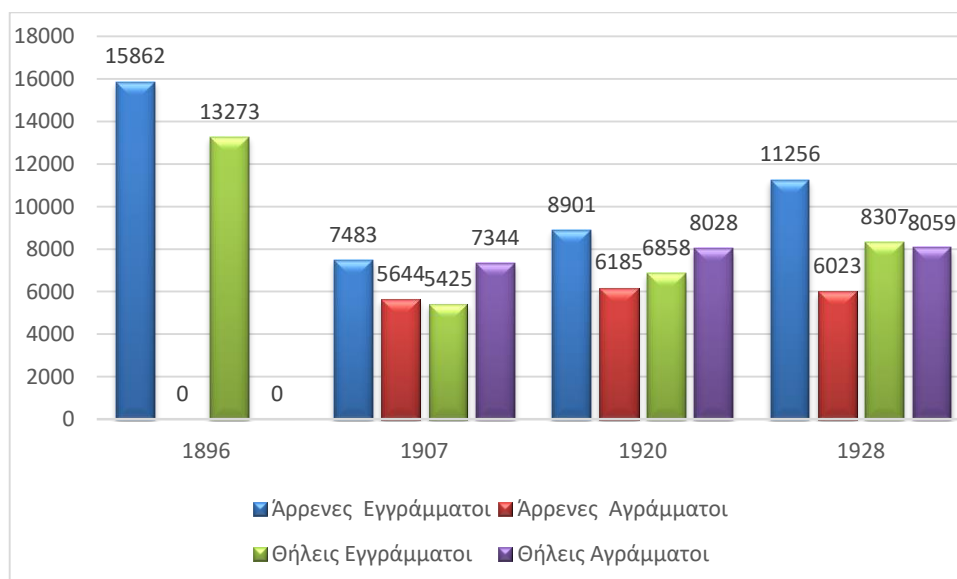
Μαθηταί 85 (εξ ών θήλεις 25)

Διδασκάλισσα κα. Ευρ. Μουρίκη

Σύμφωνα με την απογραφή του 1928, στην πόλη της Κέρκυρας φοιτούν περίπου 5.250 μαθητές και των δύο φύλων και διδάσκουν 150 δάσκαλοι. Η μόρφωση πλέον δεν ανήκει μόνο στα προνόμια των ευγενών αλλά όλων των πολιτών και αυτό πιστοποιείται από τον μεγάλο αριθμό δημοτικών σχολείων, που ευνόησε την πρόθεση για εκπαίδευση στους μαθητές. Παρά την προσπάθεια ενίσχυσης της φοίτησης των παιδιών στα σχολεία, τα ποσοστά του αναλφαβητισμού στην πόλη της Κέρκυρας σύμφωνα με τα αποτελέσματα των απογραφών του πληθυσμού, είναι ακόμα σε πολύ υψηλά επίπεδα και κυρίως στα κορίτσια.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί, παραθέτουμε με αριθμούς την εξέλιξη του εκπαιδευτικού επιπέδου του πληθυσμού της πόλης της Κέρκυρας, μέσα σε 30 περίπου χρόνια, σύμφωνα με τα δείγματα των απογραφών. Στα πορίσματα των απογραφών των ετών από το 1907 έως και το 1928 παρατηρούμε, ότι το επίπεδο του αναλφαβητισμού των θηλέων εξακολουθεί να είναι σε υψηλά επίπεδα, σε αντίθεση με αυτό των ανδρών. Η «παραδοξότητα» στα στοιχεία της απογραφής του 1896 αιτιολογείται από το γεγονός, ότι δεν εντοπίστηκαν αναλυτικά δεδομένα που να αναδεικνύουν το επίπεδο εκπαίδευσης αρρένων και θηλέων εκείνη την περίοδο. Ωστόσο παραθέτουμε τα στοιχεία που αφορούν το συνολικό πληθυσμό της πόλης της Κέρκυρας, χωρίς να διευκρινίζεται το ποσοστό εγγράμματων και αγράμματων.

Η εκπαίδευση των κατοίκων της πόλης της Κέρκυρας, σύμφωνα με τις απογραφές του 1896, 1907, 1920 και 1928

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Απογραφές πληθυσμού

4.3. Η γυναικεία Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

«...και άνδρες και γυναίκες πρέπει να παιδεύονται την παιδείαν ταύτην χωρίς πρόφασιν καμμίαν..» Αδαμάντιος Κοραΐς (1748-1833).

Η εκπαίδευση των παιδιών αποτέλεσε σημαντικό μέλημα των κυβερνήσεων του τόπου, από τη σύστασή του έως και σήμερα και σίγουρα θα βρίσκεται στο προσκήνιο των μεταρρυθμίσεων των μελλοντικών κυβερνήσεων. Η εκπαίδευση των γυναικών πιο συγκεκριμένα, βρισκόταν πάντα στις διατάξεις των εκπαιδευτικών νομοθεσιών, όμως δε δόθηκε η απαραίτητη μέριμνα για να γίνει πρωταρχικός στόχος στις συνειδήσεις των αρμοδίων. Έτσι η καθολική γυναικεία εκπαίδευση, άρχισε να διαφαίνεται από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, αν και από το 19^ο αιώνα, είχαν γίνει πολύ σημαντικές προσπάθειες από τους διανοούμενους, όμως, τα κοινωνικά στερεότυπα που υποδείκνυαν τη θέση της γυναίκας κατώτερη από τη κοινωνική θέση του άνδρα, οι ανάγκες για επιβίωση κυρίως στην ύπαιθρο με τις αγροτικές δουλείες και κυρίως ότι η εκπαίδευση της γυναίκας που θα πρέπει να περιορίζεται στα *του οίκου*, ήταν οι λόγοι που καθυστέρησαν την ένταξη της γυναικείας εκπαίδευσης στο συνολικό εκπαιδευτικό σχεδιασμό. Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται προσπάθεια να αναδείξουμε την εξέλιξη της γυναικείας εκπαίδευσης στην Ελλάδα και στην Κέρκυρα ειδικότερα, μέσα από τους νόμους και τα διατάγματα που προτάθηκαν για την εκπαίδευση, από τα μέσα περίπου του 19^{ου} αιώνα έως τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου}.

Το φύλο των μαθητών αποτέλεσε σημαντική μεταβλητή στην εκπαίδευση, αφού η εμφάνιση του γυναικείου αναλφαριθμητισμού, ως φαινόμενο πανελλαδικό, επιβεβαιώνει τη διαφοροποίηση όσων αφορά την παρεχόμενη εκπαίδευση. Ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα στην εκπαίδευση των κοριτσιών ήταν αναμφισβήτητα, από την τουρκοκρατία ακόμα, η καλλιέργεια της άποψης ότι το γυναικείο φύλο δε μπορεί να απολαμβάνει τα ίδια προνόμια με το ανδρικό. Ο ρόλος της γυναίκας έπρεπε να είναι σύμφωνος με «τας θεσμοθεσίας της κοινωνίας». Έτσι η εκπαίδευση των κοριτσιών περιοριζόταν στην εκμάθηση των απαραίτητων δεξιοτήτων της νοικοκυράς, συζύγου και μητέρας.

Τα πρώτα ψήγματα που αφορούσαν στην αναφορά και οργάνωση της γυναικείας εκπαίδευσης, διαφαίνονται από την εποχή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού με φανατικούς υποστηρικτές τους Φαναριώτες και κυρίως τις Φαναριώτισες Μ. Υψηλάντη, Ζωή Σούτσου, οι οποίες διέθεταν και το χρήμα και τη γνώση για να μιλούν για γυναικεία εκπαίδευση, βασισμένη βέβαια στα δυτικο-ευρωπαϊκά πρότυπα. Η συστηματική εκπαίδευση και η σταδιακή συγκρότηση του εκπαιδευτικού δικτύου των κοριτσιών αρχίζει από τη δεκαετία του 1840, με την ίδρυση των πρώτων αλληλοδιδασκικών σχολείων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Από το χρονικό αυτό όριο έως και τη δεκαετία του 1860 ή 1870 (ανάλογα με τη γεωγραφική περιοχή), η εξέλιξη της εκπαίδευσης των κοριτσιών ακολουθεί μια αργή αλλά σταθερά ανοδική πορεία, σύμμετρη προς τα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των κοινοτήτων.²⁴

²⁴Κατερίνα Δαλακούρα, Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, Η εκπαίδευση των γυναικών, οι γυναίκες στην εκπαίδευση, κοινωνικοί, ιδεολογικοί, εκπαιδευτικοί μετασχηματισμοί και η γυναικεία παρέμβαση (18^{ος}- 20^{ος} αιώνας) Αθήνα 2015.

Την πρωτοβουλία ίδρυσης των σχολείων έχουν τόσο ιδιώτες όσο και η κοινότητα, η δραστηριοποίηση της οποίας από την περίοδο αυτή και εξής είναι έντονη και συνεχής, και αποβαίνει ο σημαντικότερος οργανωτικός εκπαιδευτικός φορέας. Ο αριθμός των σχολείων, παρότι σταδιακά αυξάνεται στη διάρκεια της περιόδου αυτής, παραμένει συνολικά μικρός, όπως και ο μαθητικός πληθυσμός, και περιορίζονται στα αστικά και ημιαστικά κέντρα.²⁵ Το επίπεδο των μαθημάτων εκσυγχρονίζεται και αυτό όπως και η ακμάζουσα αστική τάξη. Πέραν των βασικών γνώσεων ανάγνωσης, γραφής, γραμματική, κατήχηση και χειροτεχνήματα, τα μαθήματα που διδάσκονταν στα δημοτικά σχολεία θα έπρεπε να ταυτίζονται με την κοινωνική θέση της γυναίκας με στόχο να βελτιώσουν τον κοινωνικό της ρόλο και να διδάσκονται έτσι «επί το απλούστερον». Η αντίληψη αυτή διατυπώνεται στα άρθρα του διατάγματος του 1882, στο οποίο αναφέρεται ότι στα προγράμματα μαθημάτων των δημοτικών σχολείων θηλέων, τα διδασκόμενα μαθήματα της Γεωμετρίας, της Φυσικής Πειραματικής και της Γυμναστικής «διαγράφονται» και «αντικαθίστανται δια της ραπτικής και των γυναικείων εργοχείρων»²⁶. Εκτός από την εκμάθηση των βασικών αρχών οικοκυρικής και κανόνων κοινωνικής συμπεριφοράς η εκπαίδευση των γυναικών κατά τον 19^ο αιώνα είχε και τον «ιερό σκοπό» να ενισχύσει το εθνικό φρόνημα των ελληνοπαίδων μέσω της «προφορικής παράδοσης». Οι γυναίκες, σύμφωνα με τις αντιλήψεις της εποχής είχαν το ηθικό χρέος να ενισχύσουν την αγάπη προς την πατρίδα, αφού αποτελούσαν τους φυσικούς φύλακες και αστείρευτη πηγή της γλώσσας του έθνους, της γλώσσας του λαού, της μητρικής γλώσσας²⁷. Μέχρι και το νόμο ΒΤΜΘ' του 1895, η γυναικεία εκπαίδευση, διατηρείται αυστηρά περιορισμένη στην «ιδιωτική πρωτοβουλία» και στην διδασκαλεία των απαραίτητων, όπως αναφέρθηκαν, γνώσεων και τη δημιουργία καλών θυγατέρων, συζύγων, μητέρων, και στην απλούστευση αυτών των γνώσεων για να μην επιβαρύνεται η γυναικεία φύση. Η κατάσταση αυτή στη γυναικεία εκπαίδευση, οδήγησε στην αύξηση των ποσοστών αναλφαβητισμού στο γυναικείο φύλο, κυρίως στην ύπαιθρο, όπου απουσίαζαν τα ιδιωτικά σχολεία. Η ανάγκη για τη σύσταση *σχολείων για κοράσια*, επισημαίνεται στις προτάσεις των υπουργών παιδείας, αλλά η αυστηρή απαγόρευση της συνεκπαίδευσης αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα.

Η πρώτη ουσιαστική αναφορά στη σπουδαιότητα της γυναικείας εκπαίδευσης, γίνεται στο πρώτο εκπαιδευτικό συνέδριο που πραγματοποιήθηκε το 1904, με τη δημιουργία τμήματος γυναικείας αγωγής, στο οποίο επισημάνθηκαν οι προβληματισμοί των συνέδρων σχετικά με την ελλιπή εκπαίδευση του γυναικείου πληθυσμού της χώρας και τέθηκαν προτάσεις για τη μείωση του αναλφαβητισμού του γυναικείου φύλου στην Ελλάδα, αλλά και για την αναγκαιότητα αναβάθμισης του περιεχομένου των μαθημάτων της εκπαίδευσης των γυναικών. Ο Δημ. Βικέλας, ως διοργανωτής και πρόεδρος του συνεδρίου, μετά από επισκέψεις που έκανε σε σχολεία της Δυτικής Ευρώπης, επισήμανε στην εισηγητική του έκθεση ότι η βάση της γυναικείας εκπαίδευσης, είναι τα δημοτικά σχολεία..

²⁵. Κατερίνα Δαλακούρα, Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, Η εκπαίδευση των γυναικών, οι γυναίκες στην εκπαίδευση ο.π

²⁶. Η μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893). Ιστορικό αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1986, στο Κατερίνα Δαλακούρα, Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, Η εκπαίδευση των γυναικών, οι γυναίκες στην εκπαίδευση ο.π

²⁷. Εφημερίς των Κυριών, τεύχ, ΙΓ, Αρ.585(18-7-1899) στο Δηληγιάννη Β.- Ζιώγου Σ. : Εκπαίδευση και φύλο (Ιστορική διάσταση και σύγχρονος προβληματισμός. Εκδ. Βάνιας, Θεσ/νίκη 1994

«Και να τα πολλαπλασιάσωμεν ανάγκην, καθόσον αριθμητικώς μένομεν εισέτι ως προς το κεφάλαιον τούτο δυσαναλόγως οπίσω»²⁸. Αναφέρεται στο πρόβλημα του γυναικείου αναλφαριθμητισμού, χρησιμοποιώντας πραγματικά μεγέθη,... όταν περίπου 160.000 κορίτσια στερούνται της βασικής εκπαίδευσης εν έτει 1899-1900 έναντι 56.000 αγοριών όταν στα κράτη της Βόρειας Ευρώπης παρατηρείται ισότιμο ποσοστό φοίτησης των δύο φύλων.. «Ανάγκη λοιπόν, -λέει ο Βικέλας- σκέψεως καί σκέψεως σοβαρᾶς, ἐάν θέλωμεν νά μή ἀνατρέφωμεν καί ἐφεξῆς τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ μητέρων ἀγραμμάτων καί ἀμορφώτων. Τό πρᾶγμα ἔχει βεβαίως τὰς δυσκολίας του, ἀλλὰ δυσκολίας ὅχι ἀνυπερβλήτους»²⁹.

Σκοπός του δημοτικού σχολείου είναι να διδάξει τας αναγκαίας και χρήσιμους στον Ελληνικό λαό, γνώσεις, ηθικής, θρησκευτικής εθνικής και πρακτικής εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τα πορίσματα του συνεδρίου, αποφασίστηκε η προτεραιότητα στη βελτίωση της δημόσιας εκπαίδευσης ως προς το πρακτικότερο. Κατά τις προτάσεις του τμήματος Γυναικείας αγωγής θα πρέπει: να αυξηθούν οι ώρες της χειροτεχνίας στα σχολεία των θηλέων, να μεταρρυθμισθεί το πρόγραμμα «ἐπὶ τό πρακτικώτερον», σύμφωνα με τις ανάγκες κάθε τόπου «ἐπιβαλλομένων κατὰ προτίμησιν τῶν ἐργοχείρων τῶν χρησίμων καὶ ἀπαραιτήτων» και να αυξηθεί ο αριθμός των πλήρων σχολείων των θηλέων «προσπιθεμένης ἐν τῇ ἀνωτέρα τάξει διδασκαλίας τῶν ἀσκήσεων τῶν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον ἀπαιτουμένων»³⁰.

Η στροφή προς την πρακτική παιδεία σε συνδυασμό με τις πολιτικές και οικονομικές ανακατατάξεις που σημάδεψαν την ελληνική κοινωνία, μετά τη νικηφόρα λήξη των Βαλκανικών πολέμων και την άνοδο της νέας αστικής τάξης, εκπροσωπούμενη από τη βενιζελική παράταξη, επηρέασαν τα νομοσχέδια του 1913, όπως φαίνεται από την εισηγητική έκθεση την οποία έγραψε ο Δημ. Γληνός. Δυστυχώς η κακή κατάσταση στην εκπαίδευση, όπως τη παρουσιάζει ο υπουργός Παιδείας της κυβέρνησης Βενιζέλου, Ιωάννης Τσιριμώκος (1866-1934), θυμίζει ακόμη τα σχολεία με τις υποδομές του 1880³¹. Στα νομοσχέδια αυτά είναι φανερός ο προσανατολισμός προς την αστική διάσταση της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, με στόχο βέβαια την προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος στις κοινωνικές απαιτήσεις της χώρας. Αυτό, σύμφωνα πάντα με τα νομοσχέδια του 1913 θα επιτευχθεί με την στροφή, αρχικά της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, στην εκμάθηση των βασικών αρχών των πρακτικών επαγγελματιών πρωτογενούς τομέα με στόχο την αναβάθμιση των πρακτικών δεξιοτήτων των νέων και των δύο φύλων, η οποία έλειπε από το εκπαιδευτικό σύστημα.

²⁸. Δημ. Βικέλας, Άπαντα, том Η΄, επιμέλεια Άλκης Αγγέλου, Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, Αθήναι 1997

²⁹. Πρώτον Ελληνικόν Εκπαιδευτικόν Συνέδριον, Εργασίαι της διευθυνούσης Επιτροπής-Πρακτικά των Συνεδριάσεων - Σχολική Έκθεσις, Αθήναι 1904,

³⁰. Πρώτον Ελληνικόν Εκπαιδευτικόν Συνέδριον, ο.π

³¹. «εἰς κλίνην μὲν τοῦ Προκρούστου διὰ τὸ σῶμα τῶν παιδίων μας, εἰς Σαχάραν δὲ κενολογίας καὶ λεξιθηρίας διὰ τὸ πνευμά των [...]. [Ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν τοῦ ἔλειψε τὸ φῶς, διότι ἀληθῆ δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν δὲν δυνάμεθα νά εἴπωμεν ὅτι ἀπέκτησεν ἀκόμη], Αλ. Δημαράς, «Εκπαίδευση», λήμμα **στην** Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1975, τόμ. ΙΔ΄.

Η πιο σημαντική καινοτομία αυτών των νομοσχεδίων ήταν η εξομοίωση της εκπαίδευσης των κοριτσιών με αυτήν των αγοριών και την ίδρυση αστικών σχολείων θηλέων στα οποία διδάσκονταν εκτός των άλλων μαθημάτων χειροτεχνία, κοπτική, ραπτική, μαγειρική, στοιχεία νοσηλευτικής και βρεφοκομίας.

Τα νομοσχέδια του 1917, όπως και του 1913, δεν επέφεραν σημαντικές αλλαγές ή και μεταρρυθμίσεις στη γυναικεία πρωτοβάθμια εκπαίδευση, αφού οι προτάσεις που τέθηκαν αφορούσαν κυρίως στη γυναικεία μέση επαγγελματική εκπαίδευση. Οι καινοτομίες που σημάδεψαν και τα δύο νομοσχέδια αφορούσαν στην εισαγωγή της δημοτικής γλώσσας στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και την αναβάθμιση της πρακτικής επαγγελματικής εκπαίδευσης. Η ουσιαστική αλλαγή στην εκπαίδευση των κοριτσιών θεσπίστηκε με τα νομοσχέδια του 1929, καθώς έως τότε οι κοινωνικές συγκρούσεις και οι συντηρητικές απόψεις, δεν επέτρεπαν στο γυναικείο φύλο να λάβει την ίδια εκπαίδευση με εκείνη των ανδρών.

Η μεταρρύθμιση του 1929 είναι αυτή που καταλογίζεται στα σημαντικότερα γεγονότα *μεταρρυθμιστικής κίνησης της νεότερης Ελλάδας*³². Η μεγάλη αλλαγή στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, θα έρθει με την ίδρυση μικτών δημοτικών σχολείων και εξασφάλιζε, τυπικά τουλάχιστον, ίσες ευκαιρίες εκπαίδευσης στους μαθητές και τις μαθήτριες. Αν και θεωρείται η πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, πάραυτα δεν κατάφερε να προσπεράσει την εμμονή των συντηρητικών εκπροσώπων της πολιτείας, για παραδοσιακούς εκπαιδευτικούς σχεδιασμούς, γιατί πρέσβευαν ότι η μεταρρύθμιση αυτή δε συνοδεύονταν από ένα συγκροτημένο σχεδιασμό ανάλογο με τις αναπτυξιακές ανάγκες της χώρας.³³

Στο πνεύμα αυτό των διχογνωμιών και της αμφισβήτησης, το νέο δημοτικό σχολείο, προσπαθεί να ισορροπήσει κοινωνικά στερεότυπα με αναχρονιστικές ιδέες και να παρέχει ισότιμη εκπαίδευση σε όλα τα Ελληνόπουλα, με τις όποιες παροχές και μέσα που του διαθέτει η πολιτεία, με στόχο να μειωθούν τα υψηλά επίπεδα αναλφαριθμητισμού.

Η εικόνα της γυναικείας εκπαίδευσης που αποτυπώνονταν στην ελληνική επικράτεια, εκφραζόταν με τον ίδιο ακριβώς τρόπο και στην Κέρκυρα. Οι φιλότιμες προσπάθειες της τάξεις των ευγενών για υψηλού επιπέδου εκπαίδευση στις θυγατέρες τους, εκφραζόταν μόνο δια μέσου της ιδιωτικής εκπαίδευσης. Στο επόμενο κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε την εικόνα του δημοσίου σχολείου θηλέων στην ελληνική επικράτεια, και τις συνθήκες που πλαισίωναν η λειτουργία του, μέσα από το αρχείο του Γ' Δημοτικού σχολείου θηλέων της πόλης της Κέρκυρας.

³². Ιωάν. Μαρκαντώνης, Συμβολή στην οριοθεσία και ταξινόμηση της μεταρρυθμιστικής ύλης στο χώρο της παιδείας από το βιβλίο Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα: προσπάθειες, αδιέξοδα, προοπτικές, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 1986 στο Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Νεοελληνικό κράτος, Σωτήριος Γκλαβάς, Σύμβουλος Φιλολόγων, Μάρτιος 2010

³³. Πρόκειται για τα νομοσχέδια των Υπουργών Παιδείας Κων/νου Γόντικα (1829) και Γεωργίου Παπανδρέου (από το 1830). Βασικός συντάχτης αυτών των Νομοσχεδίων ήταν ο Ευάγγελος Κακούρος με συνεργάτες τον Ι. Βαχαβιάλο και Δ. Γεωργακάκη

5. Κεφάλαιο Δεύτερο - Η δημογραφική αποτύπωση της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Κέρκυρας. Έρευνα, μελέτη, σχολιασμός του αρχειακού υλικού Γ' Δημοτικού Σχολείου Θηλέων Κέρκυρας.

5.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

5.1.1. Βασικά στοιχεία σχολικής μονάδας

Το Γ' Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κέρκυρας Ιδρύθηκε το 1899 σύμφωνα με το διάταγμα του Βασιλέως Γεωργίου και διατηρήθηκε αμιγώς θηλέων έως και το 1929. Στη συνέχεια πιθανότατα υπήρξε συγχώνευση, δεδομένου ότι με τη μεταρρύθμιση του 1829 δε υπήρχε φυλετικός διαχωρισμός στα δημοτικά σχολεία, αφού όλα μετατράπηκαν σε μικτά. Το Γ' Δημοτικό σχολείο θηλέων στεγαζόταν στην περιοχή Καμπιέλο της Παλαιάς Πόλης της Κέρκυρας, όπως όριζε και το διάταγμα³⁴ εξάλλου, επί της οδού Αγίου Σπυρίδωνος 11. Το κτήριο που εγκαταστάθηκε το δημοτικό σχολείο δε σώζεται σήμερα όπως τότε, καθώς υπέστην καταστροφές από τους βομβαρδισμούς, κατεδαφίστηκε και ανεγέρθηκε εκ νέου συγκρότημα κατοικιών. Το σχολικό έτος 1929-1930 το Γ' Δημοτικό Σχολείο Θηλέων εξυπηρετεί αποκλειστικά πλέον τα αγόρια και τα κορίτσια της εβραϊκής κοινότητας του νησιού³⁵. Από τον ιταλικό βομβαρδισμό του 1923 έως και το 1929 δεν υπάρχει τεκμήριο που να υποδεικνύει με σαφήνεια το κτήριο εγκατάστασης του σχολείου. Πιθανότατα εγκαταστάθηκε στο Αρσάκειο, όπου ήδη και εκεί λειτουργούσε σχολείο θηλέων, ή στο κτήριο του Αρχαιοφυλακείου Κέρκυρας στην πλατεία Δημαρχείου, εκεί όπου σήμερα βρίσκεται το δημοτικό σχολείο Παλαιάς πόλης της Κέρκυρας.

Στο Γ' Δημοτικό σχολείο Θηλέων Κέρκυρας φοίτησαν στα 30 χρόνια λειτουργίας που μελετάμε, 4112 μαθήτριες, οι περισσότερες κάτοικοι της Κέρκυρας, όπως τουλάχιστον διαφαίνεται στα επίθετα των κοριτσιών. Ως αποτέλεσμα της καταγραφής των μαθητολογίων, συναντήσαμε και παραθέτουμε τα πιο συχνά επίθετα των κερκυραϊκών οικογενειών, κάποια από τα οποία συναντάμε και σήμερα.

		Επίθετο			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πηλού	69	1.6	1.6	1.6
	Τριανταφύλλου	61	1.4	1.4	3.0
	Βλάχου	45	1.0	1.0	4.0
	Πουλή	44	1.0	1.0	5.0
	Δεσύλλα	42	1.0	1.0	5.9
	Μπογδάνου	39	.9	.9	6.8
	Μπούα	33	.7	.7	7.6
	Κατέχη	31	.7	.7	8.3
	Μούτσου	29	.7	.7	8.9
	Ανεμογιάννη	27	.6	.6	9.5

³⁴. Εικόνα 1, παράρτημα

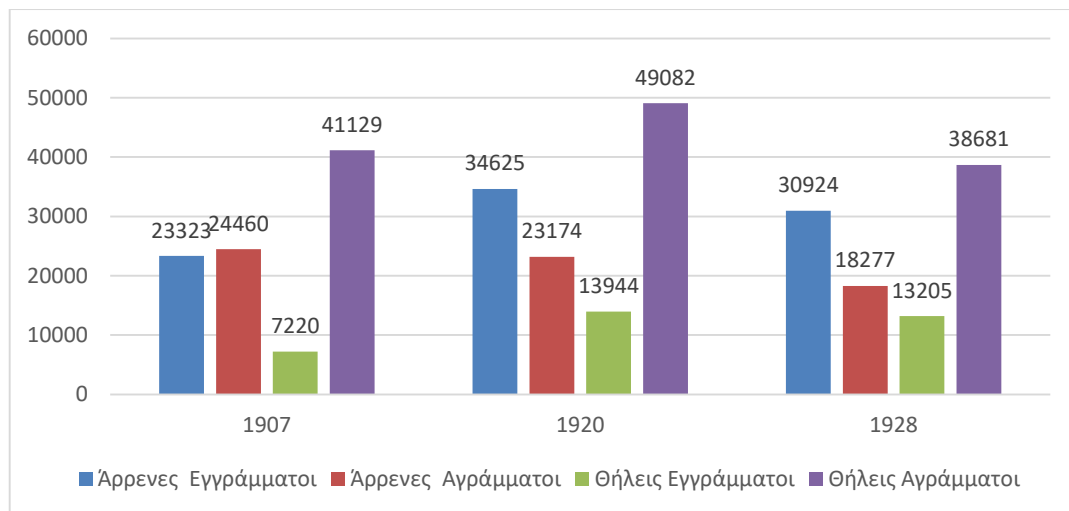
³⁵. Σπύρος Γαούτσος, Η πρωτοβάθμια εκπαιδευτική κατάσταση στην Κέρκυρα μεταξύ των δύο παγκοσμίων πολέμων, Η περίπτωση του Ισραηλιτικού σχολείου, Χρονικά, τομ. ΚΓ', αρ.φυλ. 169. Σεπτέμβριος- Οκτώβριος 2000

Η μελέτη των μαθητολογίων ενός σχολείου, αποτελεί σπουδαίο υλικό δημογραφικής έρευνας με κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις καθώς μας επιτρέπει να παρατηρήσουμε και να μελετήσουμε τη δεδομένη χρονική περίοδο, κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά ενός συγκεκριμένου πληθυσμού. Η Κέρκυρα υπήρξε για πολλά χρόνια αποικία ξένων ευρωπαϊκών λαών, με αποτέλεσμα να ενσωματωθούν δυτικοευρωπαϊκές κοινωνικές και θρησκευτικές αντιλήψεις, στην κοινότητα. Όπως παρατηρήσαμε κατά την καταγραφή του μαθητικού πληθυσμού του Γ' Δημοτικού σχολείου θηλέων Κέρκυρας, υπήρχε ένα μικρό ποσοστό μαθητριών που ανήκαν στο καθολικό δόγμα της χριστιανικής εκκλησίας, γεγονός που πιστοποιείται ακόμα και σήμερα, με την ύπαρξη καθολικής αρχιεπισκοπής, δεδομένου του σημαντικού αριθμού πιστών που ζουν στο νησί. Τα ευρήματα της έρευνας δυστυχώς δεν ήταν καθολικά οπότε δεν υπήρχε η δυνατότητα να αναφερθούμε με σαφήνεια στα ακριβή ποσοστά καθολικού δόγματος μαθητριών που φοίτησαν στο Γ' Δημοτικό σχολείο θηλέων Κέρκυρας. Αξίζει στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι, μελετώντας τα μαθητολόγια, παρατηρήσαμε πολλές μαθήτριες προέρχονταν από άλλες περιοχές της Ελλάδας. Οι λόγοι παρουσίας τους είναι είτε οικονομικοί- εμπορικοί που αφορούν τη μετοίκηση όλης της οικογένειας και κοινωνικοί που αφορούν ορφανές ή πρόσφυγες. Η εμπορική και βιομηχανική ανάπτυξη της Κέρκυρας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, αποτέλεσε κίνητρο επιβίωσης για πολλές οικογένειες από την Ήπειρο, τα υπόλοιπα νησιά του Ιονίου αλλά και την ηπειρωτική Ελλάδα.³⁶

Η οικονομική και εμπορική άνθιση στην Κέρκυρα από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και κυρίως στις αρχές του 20^{ου}, οδήγησε και στην αύξηση του πληθυσμού του νησιού. Τα στοιχεία που συλλέχθηκαν από τις απογραφές πληθυσμού των ετών από το 1898 έως και το 1929 μαρτυρούν την συνεχώς κλιμακούμενη ανοδικά αύξηση του πληθυσμού στο νομό αλλά και στην πόλη της Κέρκυρας. Το 1907 η επαρχία της Κέρκυρας αποτελεί την τρίτη μεγαλύτερη επαρχία σε πληθυσμό πανελλαδικά, με 96.132 εγγεγραμμένους κατοίκους, ενώ ο δήμος της Κέρκυρας με 29.032 εγγεγραμμένους κατοίκους αποτελεί τον τέταρτο μεγαλύτερο σε πληθυσμό δήμο της Ελλάδας.³⁷ Η αύξηση του πληθυσμού, ενίσχυσε και την ανάγκη για εκπαίδευση, αφού επικρατούσε ιδιαίτερα στους αστικούς κύκλους η άποψη ότι η εκπαίδευση και μάλιστα η πρακτική εκπαίδευση, θα ενίσχυε την οικονομία του τόπου. Αποτέλεσμα αυτής τάσης αυτής είναι η αύξηση του αριθμού των εγγραφών στα δημοτικά σχολεία της Κέρκυρας με σκοπό την επίτευξη του γενικού στόχου για στοιχειώδη παιδεία. Όμως η αύξηση των εγγεγραμμένων μαθητών δεν περιορίσε σχεδόν καθόλου τα ποσοστά αναλφαβητισμού στο νησί. Στο διάγραμμα που ακολουθεί παραθέτουμε τα επίπεδα αναλφάβητων ανδρών και γυναικών, όπως καταγράφηκαν στις απογραφές του πληθυσμού.

³⁶. Την εποχή εκείνη η Κέρκυρα άκμαζε εμπορικά και βιομηχανικά. Λειτουργούσαν μεγάλα εργοστάσια που πρόσφεραν εργασία σε μεγάλο αριθμό εργατών, όπως, το τυπογραφείο των Αδελφών Ασπιώτη και το εργοστάσιο καναβевς, λίνου και ιούτης του Αλ. Δεσύλλα. Υπήρχαν ακόμα η γαλακτοβιομηχανία και η παγοποιία Μιλτ. Μαργαρίτη, οι αλευρόμυλοι Βαρωνέντου- Θεοτόκη, Καλλιβοκά, Σοφιανόπουλου-Δαλιέτου, οι Χαρτοποιίες Καρακαντά, Παπαδοπούλου και Ρόπα. Το εργοστάσιο ψάθινων πέλων Φρασκόνη, ομπρελών Φέρου, Βερνικιών Δέντε, το ξυλουργικό εργοστάσιο Ασπιώτη, η κονσερβοποιία Μπερνιέ, αλιτάστων Μακρίδη, ελαιόπανων Ζερβού, η ελαιουργία Ζαβιτσιάνου, οι σαπουνοποιίες Παλλάδα- Αθηνά, Πατούνη και Ευγ. Χατζή, η καπνοβιομηχανία Νικηφόρου, Το εργοστάσιο χειροκτίων Χωραφά, το πυρηνοελαιουργείο Κουρούκλη- Καλλίνικου, το βελγικό εργοστάσιο γκαζιού, το εργοστάσιο επεξεργασίας κηροζίνης, το εργοστάσιο Πάγου Δημουλitsa, τα βυρσοδεψεία των αδελφών Τσίπη και πλήθος άλλων μεγάλων και μικρών βιοτεχνιών. www.Corfuhistory.eu

³⁷. Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, Απογραφές πληθυσμού έτους 1907

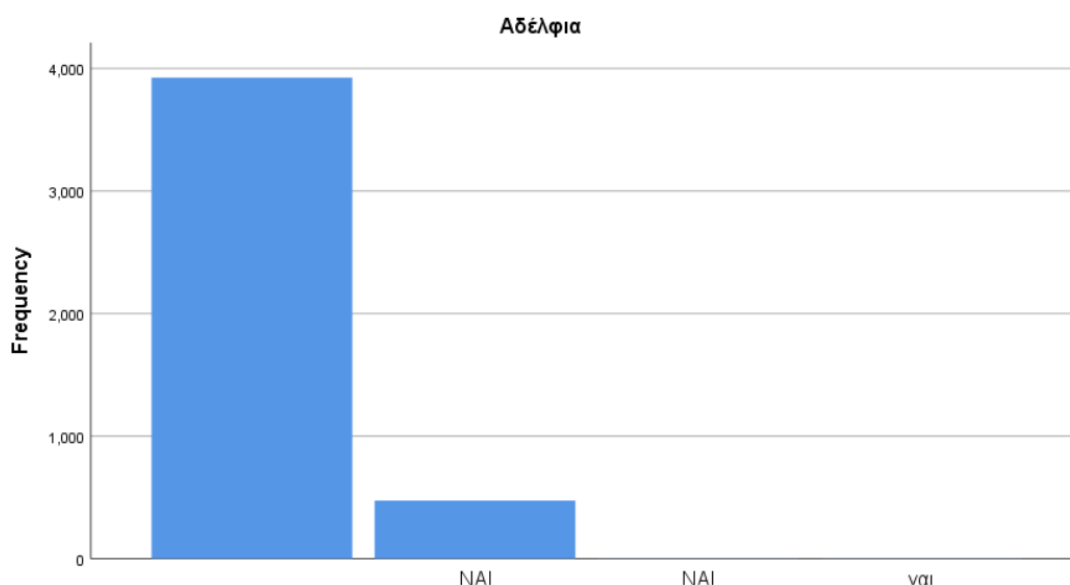
Η εκπαίδευση στην επαρχία της Κέρκυρας σύμφωνα με τις απογραφές των ετών 1907, 1920 και 1928

Όπως εμφανώς διακρίνεται στο διάγραμμα, δεν υπάρχει καμιά ουσιαστική διαφορά στα επίπεδα εγγραμμάτων και αγγραμμάτων και στα δύο φύλα. Αυτό που διαπιστώνουμε είναι ότι παρά τις προσπάθειες των κυβερνήσεων με τα νομοθετικά διατάγματα σχετικά με την εκπαίδευση των Ελληνοπαίδων, και ακόμα σε τοπικό επίπεδο, η αναχρονιστική τάση περί χρησιμότητας της εκπαίδευσης εξαιτίας της οικονομικής ανάπτυξης, δεν αποτέλεσαν σοβαρό κίνητρο για τη στροφή προς την εκπαίδευση. Ειδικά το ποσοστό αναλφαβητισμού στις γυναίκες εξακολουθεί να είναι υψηλό, αν και διαφαίνεται μια προσπάθεια να ενισχυθεί η γυναικεία εκπαίδευση μετά το 1920³⁸.

Σαν επιστέγασμα αυτής της προσπάθειας ενίσχυσης της γυναικείας εκπαίδευσης και επομένως μείωσης του γυναικείου αναλφαβητισμού, είναι η προτροπή της μέσης αστικής οικογένειας να παρέχει έστω και τη στοιχειώδη γνώση στις θυγατέρες, δίνοντάς τους την ευκαιρία να φοιτούν στα δημόσια σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και έπειτα από το 1929, τη δυνατότητα φοίτησης στα δημόσια σχολεία μέσης εκπαίδευσης θηλέων. Η τάση αυτή διακρίνεται καθαρά στα μαθητολόγια του Γ' Δημοτικού σχολείου θηλέων, καθώς κατεγράφησαν πολλές μαθήτριες της ίδιας οικογένειας που φοίτησαν στο σχολείο κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου.

³⁸ Η εκπαίδευση των κοριτσιών στα πρώτα τριάντα χρόνια του 20^{ου} αιώνα εξακολουθεί να αποτελεί προνόμιο της αστικής τάξης και είναι ακόμα συνυφασμένη με τον ηθικοπλαστικές, εθνικόφρονες κοινωνικές αντιλήψεις. Η εκπαίδευση των κοριτσιών επηρεάζεται άμεσα και πλέον δραστικά από α) τη συμμετοχή των γυναικών ως διευθυντριών διδασκαλίσσών στην εκπαίδευση καθώς και στο πλαίσιο του αποκεντρωτικού συστήματος που ισχύει στο χώρο των κοινοτήτων, οι οποίες έχουν μεγαλύτερες δυνατότητες καθορισμού των οργανωτικών όρων της παρεχόμενης εκπαίδευσης (διάρθρωση του εκπαιδευτικού ιδρύματος, εκπαιδευτική φιλοσοφία) αλλά και του περιεχομένου της (πρόγραμμα μαθημάτων, περιεχόμενο μάθησης) στο Κατερίνα Δαλακούρα- Σιδηρούλα Ζιώγου- Καραστεργίου Η εκπαίδευση των γυναικών, οι γυναίκες στην εκπαίδευση, κοινωνικοί, ιδεολογικοί, εκπαιδευτικοί μετασχηματισμοί και η γυναικεία παρέμβαση (18^{ος}-20^{ος} αιώνας), Αθήνα 2015

Αδελφια				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	3925	89.2	89.2	89.2
NAI	474	10.8	10.8	100.0
NAI	1	.0	.0	100.0
ναι	1	.0	.0	100.0
Total	4401	100.0	100.0	

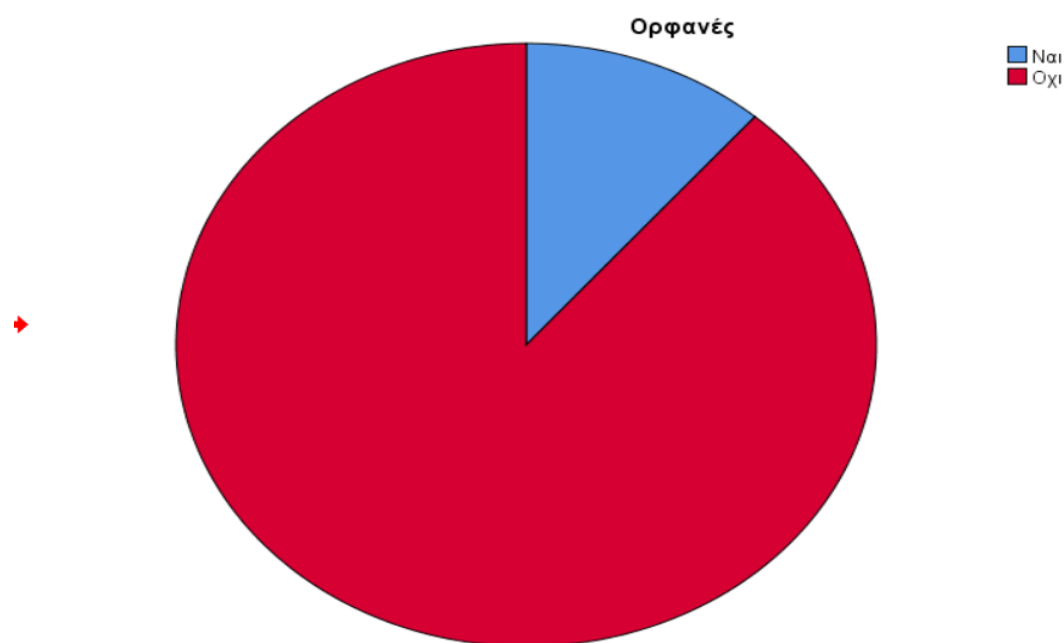
Συμπεραίνουμε από τα στοιχεία του παραπάνω διαγράμματος, ότι σχεδόν το 11% του συνολικού πληθυσμού του τρίτου Δημοτικού σχολείου θηλέων Κέρκυρας που φοίτησε στα τριάντα χρόνια λειτουργίας του, διατηρούσε κοινωνική και επαγγελματική δραστηριότητα που συνέτασσε την παραμονή του και τη συνέχεια της φοίτησης των παιδιών του, στο ίδιο σχολείο.

Η περίοδος μετά την Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα, ήταν μια περίοδος προσαρμογής στη *νέα ελληνική πραγματικότητα* για τα Ιόνια Νησιά, σε πολλά σημεία, εκ διαμέτρου αντίθετη με την κατάσταση που επικρατούσε κατά την περίοδο της βρετανικής κατοχής. Η εκπαίδευση και γενικότερα η *παιδεία* των Επτανήσιων και κυρίως των κατοίκων της Κέρκυρας ως πρωτεύουσας, ήταν και παρέμενε ακόμα βασικό προσόν απαραίτητο για πνευματική, κοινωνική και οικονομική καταξίωση. Εξάλλου η Κέρκυρα αποτελούσε από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα και μετά , το πνευματικό λίκνο της δυτικής, νησιωτικής και ηπειρωτικής, Ελλάδας, καθώς λειτουργούσαν αξιόλογα και μνημειώδη εκπαιδευτήρια πρωτοβάθμιας, μέσης και ανώτερης εκπαίδευσης που συνέρρεαν σε αυτά σπουδαστές από την ενδοχώρα αλλά και το εξωτερικό. Η μεταβατική αυτή περίοδος συνοδεύτηκε από αντιδράσεις, κοινωνικές και πολιτικές αντιθέσεις, αλλά και υπέρμετρους υποστηρικτές. Αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι συστηματική εδραίωση της γυναικείας εκπαίδευσης, αρχίζει πλέον να γίνεται αναπόσπαστο τμήμα της γενικής εκπαίδευσης του λαού και απαραίτητο στοιχείο για την ισότιμη μεταχείριση του γυναικείου φύλου, αρχής γενομένης από την στοιχειώδη πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

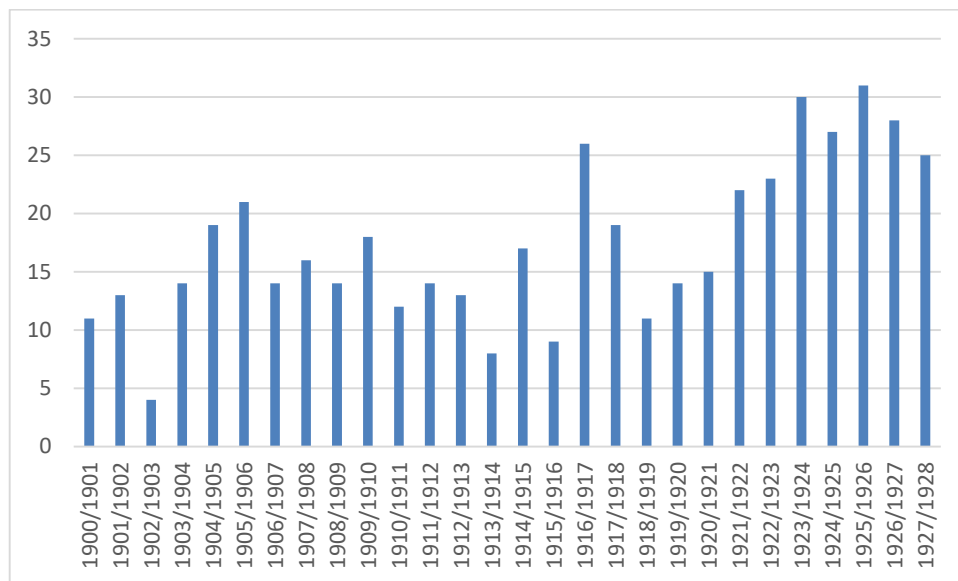
5.1.2. Οι ορφανές μαθήτριες του Γ΄ Δημοτικού Σχολείου Κέρκυρας.

Οι πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα συνοδεύτηκαν από πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές ανακατατάξεις, που επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό την τοπική κοινωνία της Κέρκυρας. Οι ιδεολογικές και ταξικές διαφορές που στιγμάτισαν την κοινωνική συμπεριφορά των κατοίκων, οι οδυνηρές συνέπειες των πολέμων, δημιούργησαν μια κοινωνική ομάδα η οποία υπήρξε, παρά τις αντιξοότητες που βίωνε, ένα σημαντικό κομμάτι της Κερκυραϊκής κοινωνίας. Κατά της καταγραφή των μαθητολογίων του Γ΄ Δημοτικού σχολείου Κέρκυρας, διαπιστώθηκε να φοιτά σε αυτό , ένας αξιόλογος αριθμός ορφανών μαθητριών. Η ύπαρξη ορφανών κοριτσιών στο μαθητικό δυναμικό του Γ΄ Δημοτικού θηλέων είναι πολυδιάστατη και ερμηνεύεται με βάση τις κοινωνικές, οικονομικές συνθήκες και ιδεολογικές απόψεις της δεδομένης χρονικής περιόδου. Οι πόλεμοι και οι προσφυγικές εισροές, κυρίως από τη Θράκη και τη Μικρά Ασία, ήρθαν να ενισχύσουν τον αριθμό των φιλοξενούμενων παιδιών του Ορφανοτροφείου, το οποίο είχε την υποχρέωση να προσφέρει ανατροφή και εκπαίδευση στα ήδη ταλαιπωρημένα παιδιά. Στα διαγράμματα που ακολουθούν διακρίνεται έντονη η παρουσία ορφανών κοριτσιών σχεδόν σε όλη την τριακονταετία λειτουργίας του σχολείου δηλαδή από το 1900 έως και το 1929. Σε μερικές χρονολογίες υπάρχει ανοδική κλιμάκωση στην παρουσία ορφανών κοριτσιών δεδομένου ότι είναι οι χρονιές με τα μεγάλα ρεύματα μεταναστών και προσφύγων.

Ορφανές					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	496	11.3	11.3	11.3
	Όχι	3881	88.2	88.7	100.0
	Total	4377	99.5	100.0	
Missing	System	24	.5		
Total		4401	100.0		

Ορφανές μαθήτριες του Γ' Δημοτικού Θηλέων Κέρκυρας από το 1900-1929

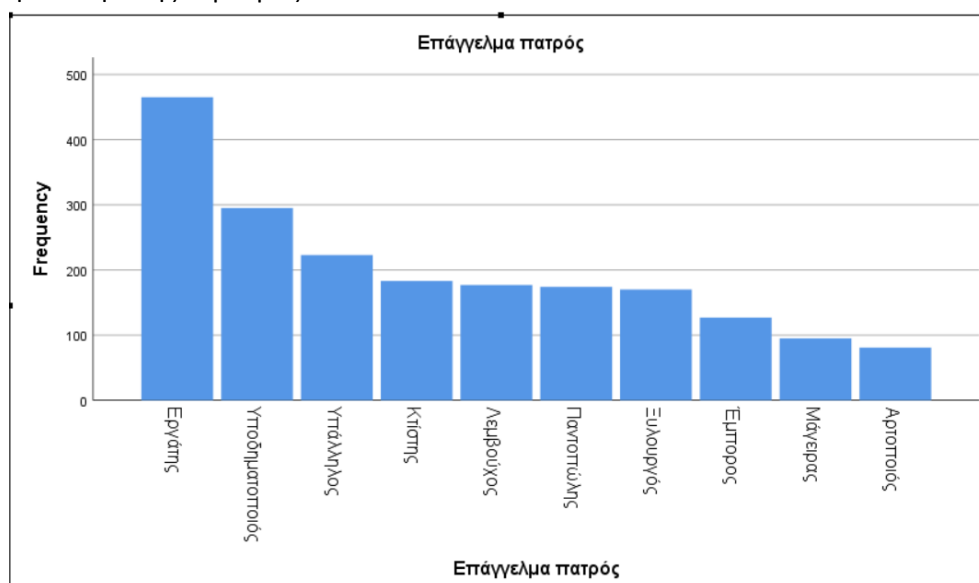
Από τα ευρήματα της έρευνας, διαπιστώθηκε ότι αρκετά κορίτσια κατάφεραν να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους στο Γ' Δημοτικό Θηλέων, όμως δυστυχώς στάθηκε αδύνατη η απεικόνιση των στοιχείων αυτών καθώς, απουσίαζαν τα φύλα που αφορούσαν στην πρόοδο των μαθητριών από αρκετές χρονολογίες μέσα στην τριακονταετία μελέτης μας. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι ορφανά κορίτσια που κατέληξαν πρόσφυγες στην Κέρκυρα μετά το διωγμό από τη Μικρά Ασία, παρά τις εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες, κατάφεραν να επιβιώσουν και να δημιουργήσουν καλύτερες προϋποθέσεις επιβίωσης.

5.2. Κοινωνική και οικονομική μελέτη του μαθητικού πληθυσμού του Γ' Δημοτικού σχολείου Θηλέων Κέρκυρας.

5.2.1. Επάγγελμα γονέων

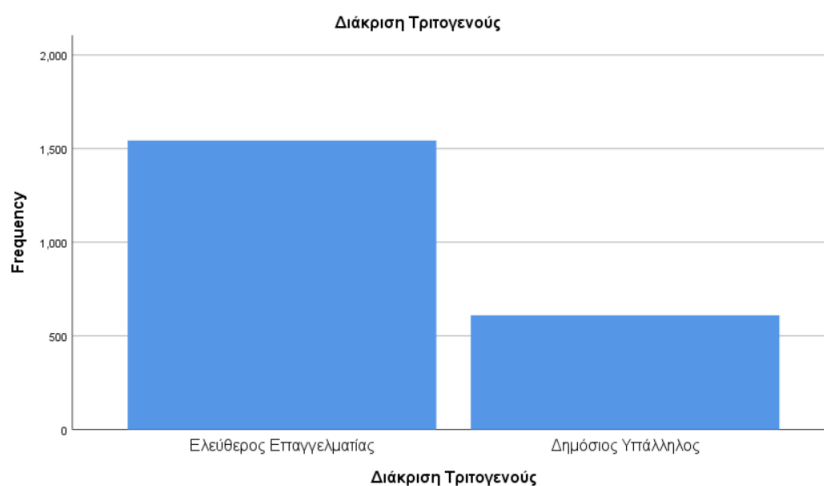
Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα χαρακτηρίστηκε από πολιτικές, οικονομικές και ιδεολογικές ανακατατάξεις στον ελλαδικό χώρο. Στις αλλαγές αυτές συνετέλεσαν οι δύο πόλεμοι, ο Α' παγκόσμιος πόλεμος και οι βαλκανικοί πόλεμοι με τις ανταλλαγές πληθυσμών και την εγκατάσταση προσφύγων στην ελληνική επικράτεια, η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας, με την αναβάθμιση της βιομηχανίας, της αλιείας και της γεωργικής παραγωγής και τέλος η αστικοποίηση και η δημιουργία μιας νέας αστικής τάξης. Η Κέρκυρα, ως η πρωτεύουσα και το μεγαλύτερο νησί των Επτανήσων, δε μπορούσε να απουσιάζει από τις καινοτομίες της σύγχρονης εποχής. Μετά την Ένωση η νέα αστική τάξη, περιλάμβανε όχι μόνο οικογένειες ευγενικής καταγωγής, αλλά και οικογένειες εμπόρων, υπαλλήλων και βιοτεχνών, που επεδίωκαν την κοινωνική καταξίωση. Σύμφωνα με τις αντιλήψεις, η καταξίωση αυτή επισφραγίζεται με την εκπαίδευση των τέκνων μέσω της δημόσιας εκπαίδευσης, η οποία μόλις άρχιζε να αναβαθμίζεται. Στο Γ' Δημοτικό σχολείο Θηλέων της πόλης της Κέρκυρας φοιτούσαν μαθήτριες οικογενειών διαφόρων κοινωνικών τάξεων. Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρατηρούμε την ποσόστωση των επαγγελματιών των γονέων των μαθητριών που φοιτούσαν στο σχολείο και οδηγούμαστε σε

συμπεράσματα που αφορούν τις κοινωνικές συνθήκες που επικρατούσαν την περίοδο εκείνη στο νησί της Κέρκυρας.

Πιο συγκεκριμένα, παρατηρούμε, ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητριών που φοιτούσαν στο Τρίτο δημοτικό θηλέων, ανήκαν στην εργατική τάξη, δεδομένου της βιομηχανικής ανάπτυξης στην πόλη, γεγονός που οδήγησε πολλούς κατοίκους της υπαίθρου, να εγκαταλείψουν την εξοχή της Κέρκυρας και να εγκατασταθούν στην πόλη για να εργαστούν στα μεγάλα εργοστάσια και να βελτιώσουν το βιοτικό και κοινωνικό επίπεδο της οικογένειάς τους.³⁹

Διάκριση Τριτογενούς					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελεύθερος Επαγγελματίας	1543	70.7	71.7	71.7
	Δημόσιος Υπάλληλος	610	28.0	28.3	100.0
	Total	2153	98.7	100.0	
Missing	System	28	1.3		
Total		2181	100.0		

³⁹. Μετά την Ένωση, η αντιπαλότητα μεταξύ πλουσίων γαιοκτημόνων και αγροτών εδραιώθηκε με τη δημιουργία του κόμματος των αγροτών με εμπνευστή των Κωνσταντά. Ο παράγοντας όμως που επηρέασε τα εκλογικά αποτελέσματα του τόπου, γεννήθηκε μέσα από τις προσπάθειες του Ιάκωβου Πολυλά, φίλου και οπαδού του Τρικούπη, ο οποίος εμφανίστηκε ως αρχηγός μιας νέας συντηρητικής παράταξης που σήμανε και τη νέα αστική τάξη στην Κέρκυρα. στο *Σπύρος Κατσάρος Η Ιστορία της Κέρκυρας, εξ ερανισμάτων συνταχθείσα, Νέα Έκδοση, Κέρκυρα 2003*.

Η δεύτερη κατηγορία επαγγέλματος στην οποία ανήκαν πολλές οικογένειες μαθητριών, είναι οι επαγγελματίες που ανήκουν στον τριτογενή τομέα και ιδιαίτερα έμποροι και υπάλληλοι. Η παρουσία αυτών των επαγγελματιών οφείλεται στο γεγονός ότι η Κέρκυρα ήταν μεγάλο εμπορικό λιμάνι με σύνδεση με την ηπειρωτική Ελλάδα αλλά και με χώρες της Μεσογείου, όπως την Ιταλία. Τα επαγγέλματα αυτά παρουσίασαν ιδιαίτερη αύξηση στο νησί, η οποία έφερε οικονομική ανάπτυξη και είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί αυτή η νέα κοινωνική τάξη που αποτελούνταν πλέον από οικονομικά ανερχόμενους εκπροσώπους, χωρίς όμως ευγενική καταγωγή. Η ανάγκη πλέον για εκπαίδευση ήταν επιτακτική και αντιμετωπίζεται ως το πλέον απαραίτητο μέσο για την οικοδόμηση των νέων κοινωνικών συνθηκών τόσο σε εθνικό όσο και τοπικό επίπεδο. Η επέκταση του ελληνικού εδάφους μετά τους βαλκανικούς πολέμους, η ανταλλαγή πληθυσμών, οι διαθρωτικές αλλαγές στο πολιτικό σκηνικό της χώρας με την εμφάνιση του Βενιζέλου και της φιλελεύθερης πολιτικής του, οδηγούν στο άνοιγμα μιας νέας περιόδου για τη χώρα. Η εμφάνιση του ρεύματος του δημοτικισμού, με τη θέσπιση της δημοτικής γλώσσας στο δημοτικό σχολείο και η εφαρμογή των προοδευτικών αρχών της Νέας αγωγής στα προγράμματα μαθημάτων, είναι μόνο η αρχή για τις μεταρρυθμιστικές προθέσεις της κυβέρνησης. Ήδη από τα νομοσχέδια του 1913 και του 1917, όπως έχουμε αναφερθεί, διαφαίνεται η τάση για αλλαγή στην εκπαίδευση, τέτοια που να ταιριάζει με τις σύγχρονες απαιτήσεις της κοινωνίας.⁴⁰ Μπορεί οι ιδεολογικές πεποιθήσεις της εποχής, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, να μην επέτρεπαν στις προοδευτικές φωνές να ακουστούν, όμως οι ανάγκες για αναβάθμιση της εκπαίδευσης, η οποία τεκμηριωνόταν μέσα από την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, που οφείλονταν σε νέες παραγωγικές μεθόδους και την εδραίωση της γυναικείας εκπαίδευσης ως ισότιμη με των ανδρών, ήταν πλέον μια πραγματικότητα.⁴¹

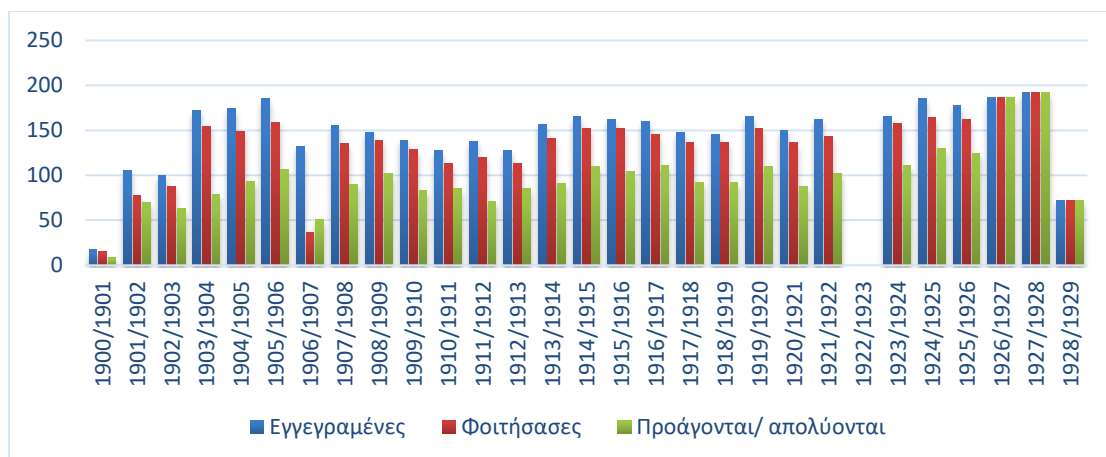
5.2.2. Εγγραφές μαθητριών

Κατά τη διάρκεια της τριακονταετίας που λειτούργησε το Γ' Δημοτικό σχολείο Θηλέων Κέρκυρας, φοίτησαν σε αυτό 4.401 μαθήτριες. Όμως ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα εξακολουθεί να είναι η αποχή από τη φοίτηση, όπως επισημαίνεται και στην εισηγητική έκθεση της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας του 1913.⁴² Στην πορεία των τριάντα ετών λειτουργίας του σχολείου παρατηρούμε μια αυξητική τάση στις εγγραφές των κοριτσιών, όπως αποκαλύπτει και το παρακάτω διάγραμμα. Δυστυχώς όμως, είναι αδύνατον να τεκμηριώσουμε με ασφάλεια, τον αριθμό των κοριτσιών που συνέχιζαν και ολοκλήρωναν τις σπουδές τους στο Γ' Δημοτικό Θηλέων, καθώς μεγάλο μέρος του αρχειακού υλικού που αφορά στις επιδόσεις και την πρόοδο των μαθητριών κατά την πάροδο των ετών, απουσιάζουν.

⁴⁰ Οι μεταρρυθμίσεις του 1913 και του 1917, που αλληλοσυμπληρούμενες αποτελούν μια ολοκληρωμένη πρόταση για τη θεσμοθέτηση του αστικού σχολείου, προκάλεσαν εξαιτίας του νέου πνεύματος, και γενικά, των δημοκρατικών και φιλολαϊκών για την εποχή τους προσανατολισμών, μεγάλες αντιδράσεις τόσο στα προ καπιταλιστικά- φεουδαρχικά κατάλοιπα, όσο και στα συντηρητικά –αστικά.. στο Σήφη Μπουζάκης ο.π

⁴¹ Σήφη Μπουζάκης, Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1998), τεκμήρια, μελέτες ιστορίας, Δ' έκδοση συμπληρωματική, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2002

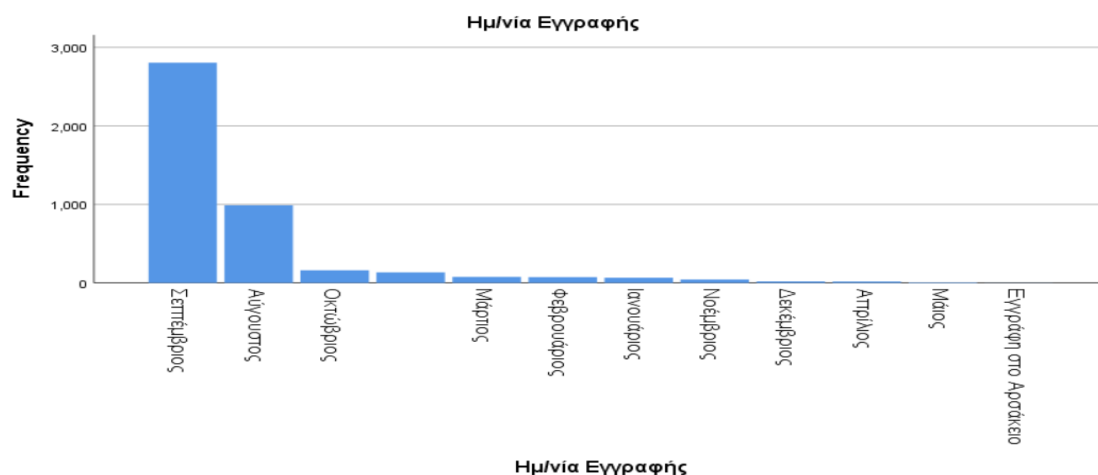
⁴² Μπουζάκης Σήφη, Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα. Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνικοεπαγγελματική Εκπαίδευση, Τόμος Α' – Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες 19ος αιώνας, 1913, 1929, Γ' έκδοση επανυμμένη, Αθήνα: Gutenberg, 2002

Φοιτήσασες μαθήτριες του Γ' Δημοτικού σχολείου θηλέων Κέρκυρας,

Ένα άλλο στοιχείο που θεωρήσαμε απαραίτητο να καταγραφεί καθώς διαφοροποιείται με την πάροδο των ετών και την εισροή μεταναστών, είναι ο μήνας εγγραφής των μαθητριών και η ηλικία πρώτης εγγραφής.

Παρατηρήσαμε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά εγγραφών, τοποθετούνται τους μήνες Σεπτέμβριο και Αύγουστο, χωρίς όμως να απορρίπτονται νέες εγγραφές και κατά τη διάρκεια του έτους. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται κατά τη διάρκεια των σχολικών ετών, λόγω του ότι γίνονταν μετεγγραφές από άλλα σχολεία, και επιπλέον η έλευση των προσφύγων, ήταν οι παράγοντες που δημιουργούσαν μια «αναστάτωση» στο πρόγραμμα του σχολείου. Το σχολικό έτος 1922-1923, δεν υπάρχουν στοιχεία προόδου καθώς το κτήριο τέθηκε υπό κατάληψη και εγκατάσταση των προσφύγων από τον Πόντο και τη Μικρά Ασία.

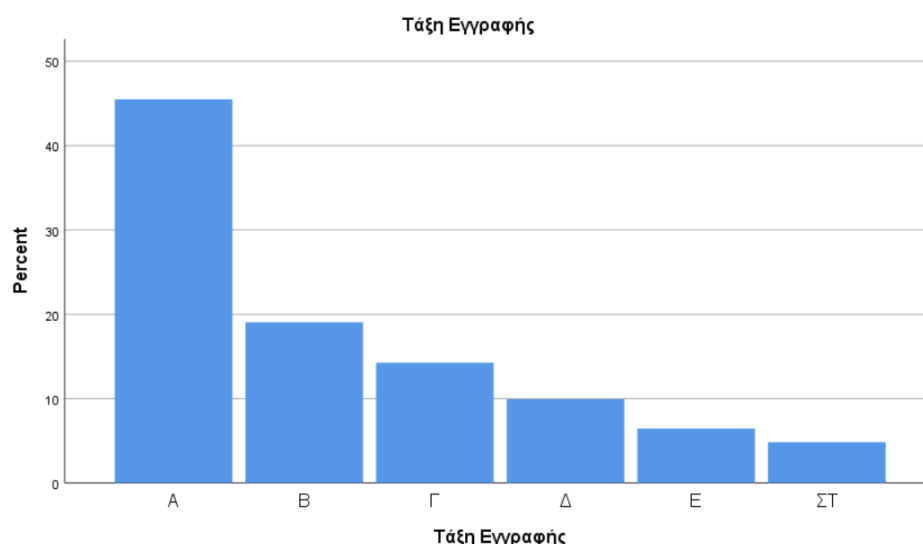

Ημερομηνία εγγραφής στο Γ' Δημοτικό σχολείο θηλέων από το 1900-1929

Αξίζει να γίνει αναφορά, επίσης και στην ηλικία εγγραφής των μαθητριών. Στο νόμο 4397/1929 στο Φ.Ε.Κ. 309/24-8-1929 στο άρθρο 6 παράγραφο 1 αναφέρεται: «Άπαντες οι παιδιάς αμφοτέρων των φύλων υποχρεούνται να φοιτήσιν εις τα δημοτικά σχολεία του Κράτους από του έκτου έτους της ηλικίας συμπληρωμένου ή συμπληρουμένου μέχρι 1ης Ιανουαρίου και μέχρι τέλους των μαθημάτων του δημοτικού σχολείου...»⁴³

⁴³ στο Μπουζάκης Σήφης, Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις ..., Τόμος Α' ..., ό.π.,

Η μεταρρύθμιση του 1929 ήταν η πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια οργάνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος, θέτοντας τους όρους και τις προϋποθέσεις για την ομαλή λειτουργία του σχολείου. Στα μαθητολόγια του Γ' δημοτικού σχολείου Θηλέων παρατηρήσαμε ότι δεν υπήρχε σχεδόν καθόλου απόκλιση, σχετικά με την ηλικία και την τάξη εγγραφής των μαθητριών.

Το διάγραμμα μας εξηγεί ότι, σχεδόν το 50% του συνολικού μαθητικού πληθυσμού του Γ' Δημοτικού σχολείου Θηλέων, η τάξη πρώτης εγγραφής συνέπιπτε με την ηλικία πρώτης εγγραφής. Το υπόλοιπο 50% που μοιράζεται στις υπόλοιπες τάξεις είναι αποτέλεσμα των ιδιαίτερων συνθηκών, οικονομικών και κοινωνικών που βίωναν τα κορίτσια.

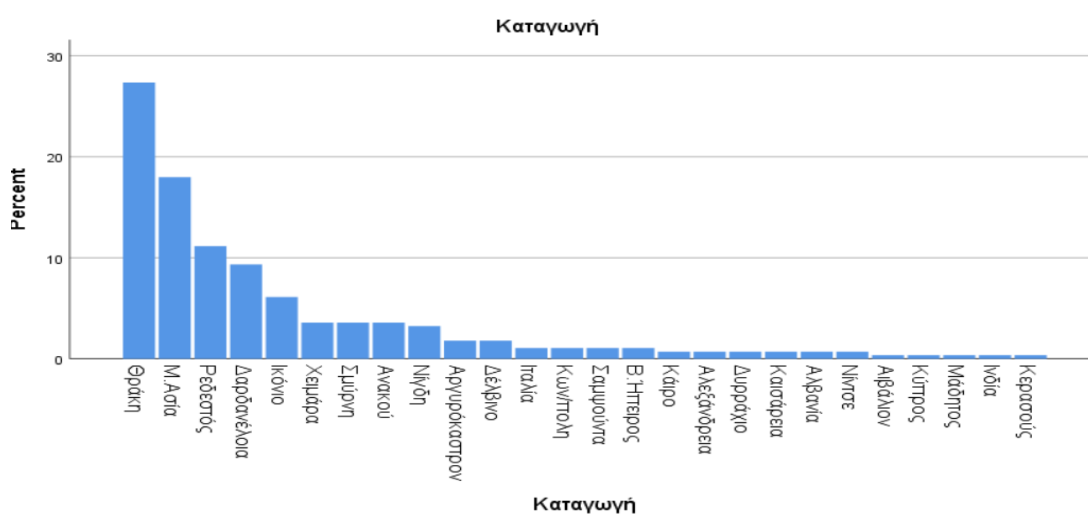
5.2.3. Η παρουσία προσφύγων στο Γ' Δημοτικό σχολείο Θηλέων Κέρκυρας.

Η Κέρκυρα αποτέλεσε ένα από τα μεγαλύτερα κέντρα υποδοχής προσφύγων κυρίως μετά τη Μικρασιατική καταστροφή και την ανταλλαγή πληθυσμών μετά τη συνθήκη της Λοζάνης το 1923. Από τον Οκτώβρη του 1922 έως και τον Οκτώβρη του 1923 κατέφτασαν με τη μορφή ομαδικών αποστολών, τριάντα χιλιάδες περίπου πρόσφυγες από τον Πόντο και τη Μικρά Ασία. Εγκαταστάθηκαν σε δημόσια κτήρια της πόλης της Κέρκυρας, στο Παλαιό φρούριο, και κυρίως στο νησάκι Βίδο στην είσοδο του λιμανιού της Κέρκυρας. Η κερκυραϊκή κοινωνία ήταν αρνητική στη δέσμευση κτηρίων για τη στέγαση των προσφύγων γιατί θεωρούσε ότι ήταν υποχρέωση της πολιτείας. Εκεί παρέμειναν ως το 1930. Στη συνέχεια εγκαταστάθηκαν σε προσφυγικούς συνοικισμούς στα περίχωρα της πόλης ενώ αρκετοί Πόντιοι εγκαταστάθηκαν μακριά από αυτούς. Στην πλειονότητα τους οι πρόσφυγες δεν παρέμειναν στην Κέρκυρα, αφού η δυνατότητα επαγγελματικής αποκατάστασης ήταν πολύ περιορισμένη για αυτούς, οπότε μετακινήθηκαν προς την ηπειρωτική Ελλάδα. Όσοι όμως παρέμειναν προσέφεραν τον πολιτισμό και τη δεξιοτεχνία τους επενδύοντας από το μηδέν σε βιοτεχνίες που έφεραν ανάπτυξη στο νησί. Παραθέτουμε επακριβώς τη μαρτυρία μιας Μικρασιάτισσας που κατέφτασε στο νησί το 1823 *«Το ταξίδι κράτησε δεκαέξι μέρες. Μετά τη Ρόδο πιάσαμε Πειραιά, μετά φτάσαμε στην Κέρκυρα. Ήταν παραμονή του Αγίου Σπυρίδωνος, 11 Δεκεμβρίου 1922. Έβρεχε. Βγήκαμε στην παραλία με καϊκία. Λένε: «Θα σας πάμε με αραμπάδες σ' ένα χωριό». Μας πήγαν στο χωριό Σταυρός• κάναμε τέσσερις ώρες*

ώσπου να φτάσουμε εκεί. Εμείς πηγαίναμε πεζή, τα πράγματα μόνο σε αραμπάδες. Και να βρεχόμαστε σ' όλο αυτό το διάστημα... Άλλους έβαλαν στην εκκλησία του χωριού, άλλους στο σχολείο, άλλους σε σπίτια. Δεν ρωτάει κανένας: «Ποιοι είστε, τί θέλετε; » Μια αδιαφορία. Δεν μας έδωσαν τίποτα να φάμε. Δεν είχαν κι αυτοί, τί να μας δώσουν; Μια «καλημέρα» μόνο μας έλεγαν. Καλή ήταν κι αυτή. Ευτυχώς είχαμε μαζί μας ψωμί.... Μας έφεραν στην Κέρκυρα, μας έβαλαν στο φρουρίο, στις εκεί παράγκες. Μεγάλο Σάββατο ήτανε. Έρχεται ένας αέρας και τις παίρνει τις παράγκες. Τί να κάνουμε; Πήγαμε στην εκκλησία του Άι-Γιώργη, εκεί κοντά. ... Στην αρχή δεν ταιριάζαμε με τους Κερκυραίους. Άλλες συνήθειες αυτοί, άλλες συνήθειες εμείς. Γλώσσα δεν ξέραμε, δεν μπορούσαμε να συνεννοηθούμε μαζί τους. Μετά όμως τα φτιάξαμε. Πολλά συνοικέσια έγιναν• Κερκυραίοι πήραν προσφυγοπούλες.»⁴⁴

Ένα από τα κτήρια της πόλης της Κέρκυρας στο οποίο εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες που ήρθαν στο νησί, ήταν και το Γ' Δημοτικό σχολείο Θηλέων, όπως αναφέρει η ίδια η διευθύντρια του σχολείου Αλεξάνδρα Γκιτσιάλη.⁴⁵ Το 1923, λόγω των ειδικών καταστάσεων, μετά τον όλεθρο στη Μικρά Ασία και τη μεγάλη εισροή προσφύγων, πραγματοποιήθηκε ειδική απογραφή προσφύγων. Σύμφωνα με αυτήν, στο νομό Κέρκυρας, ο οποίος περιλάμβανε τότε και τα νησιά Λευκάδα και Παξούς, εγκαταστάθηκαν 15.978 πρόσφυγες, εκ των οποίων οι 8.093 στην πόλη της Κέρκυρας. Από αυτούς οι 3.631 ήταν άνδρες και 4.462 ήταν γυναίκες⁴⁶. Από τα στοιχεία που αντλήσαμε από τα επίσημα αρχεία, καθώς και από τα ιστορικά γεγονότα, διαπιστώνεται ότι ο αριθμός των γυναικών υπερτερούσε έναντι των ανδρών, αφού οι ενήλικες άνδρες παρέμειναν προκειμένου να συνεισφέρουν στις μάχες.

Οι παρουσία των προσφύγων ήταν έντονη στα μαθητολόγια του Γ' Δημοτικού σχολείου Θηλέων, γι' αυτό και θεωρούμε ότι είναι χρήσιμο να γίνει ειδική μνεία σε αυτήν την πληθυσμιακή ομάδα. Οι πρόσφυγες που κατέφτασαν στην Κέρκυρα το 1922 με 1923, προήλθαν από διάφορες περιοχές, κυρίως της Θράκης και των παραλίων της Μικράς Ασίας. Στο παρακάτω διάγραμμα παρατίθενται σε ποσοστιαία κλίμακα, ο αριθμός των ατόμων και η καταγωγή τους, προκειμένου να καταγράψουμε την προέλευση των μαθητριών, ως στοιχείο δημογραφικής μελέτης.

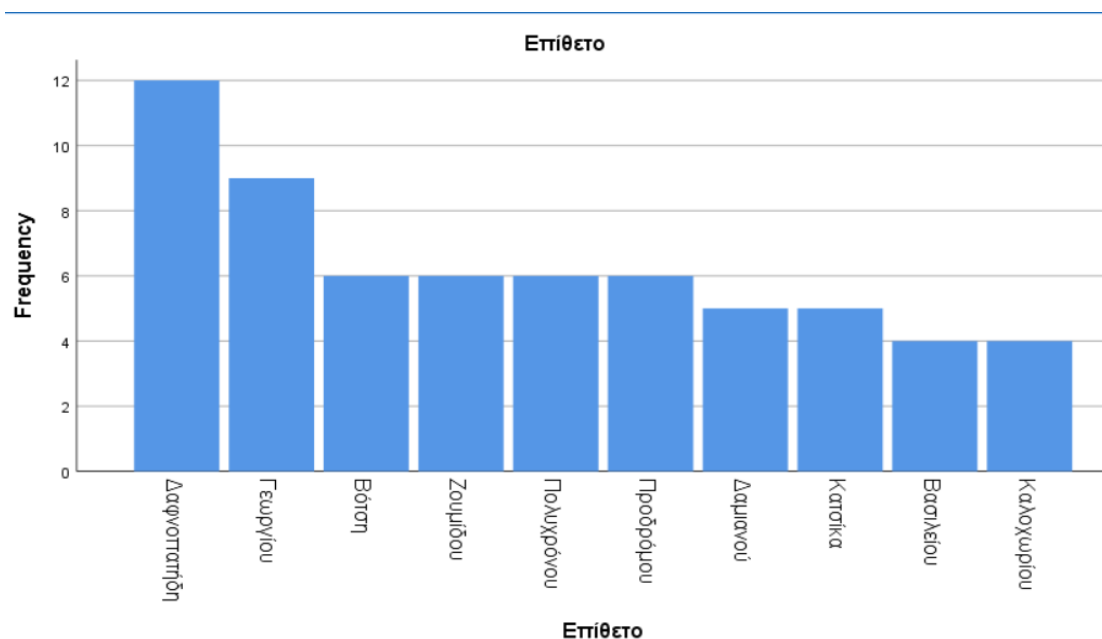

⁴⁴. (Μαρτυρία Ελένης Μαναήλογλου από το Ικόνιο), στο corfuland.gr, ιστορικά, στις 30/01/2019

⁴⁵. Αντίγραφο αρχειακού υλικού, εικόνα 2, παράρτημα

⁴⁶. Ελστατ, απογραφή 1923

Η παρουσία των προσφύγων, συντέλεσε σε μεγάλο βαθμό στην εμφάνιση πολιτισμικών τάσεων, που μπορεί να συνάντησαν αρκετές αντιδράσεις, όμως διαμόρφωσαν την πολυποικίλη πολιτισμική ατμόσφαιρα της Κέρκυρας, η οποία υπάρχει έως σήμερα. Κατά τη διάρκεια της μελέτης των μαθητολογίων, καταγράψαμε και συγκεντρώσαμε τα οικογενειακά επίθετα των μαθητριών που φοίτησαν στο Γ' Δημοτικό Θηλέων, προκειμένου να γίνει σύγκριση με την παρούσα εποχή. Κάποια από αυτά συναντώνται και σήμερα, ενώ υπάρχουν και αυτά που, είτε δεν επιβίωσαν των εξαιρετικά δυσμενών συνθηκών, είτε προτίμησαν την μετεγκατάσταση σε άλλες περιοχές της Ελλάδας με στόχο τη βελτίωση της βιοποριστικής τους κατάστασης.

47.

Πρέπει επίσης να αναφέρουμε ότι ένας σημαντικός αριθμός μαθητριών προσφύγων που φοίτησε στο Γ' δημοτικό σχολείο θηλέων Κέρκυρας, ήταν ορφανές, τις οποίες θεωρήσαμε ότι ήταν απαραίτητη η ξεχωριστή καταγραφή. Στο συνολικό αριθμό των μαθητριών, το 5% περίπου, ανήκει στους πρόσφυγες και από αυτές το 2% περίπου ήταν ορφανές.

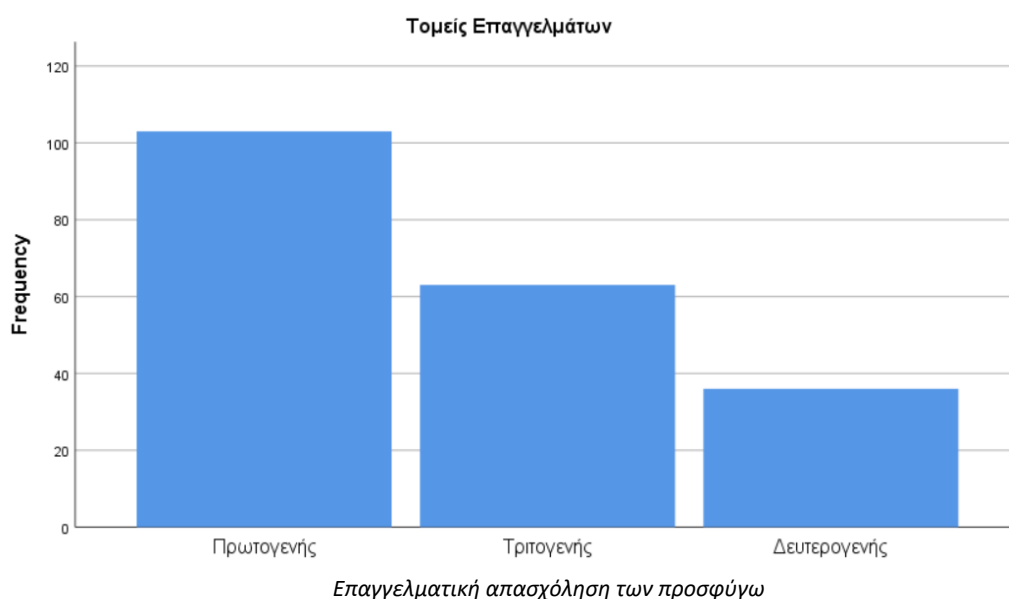
		Valid		Cases Missing		Total	
Ορφανή		N	Percent	N	Percent	N	Percent
Καταγωγή	ΝΑΙ	42	100.0%	0	0.0%	42	100.0%
	ΟΧΙ	235	100.0%	0	0.0%	235	100.0%

Οι ορφανές πρόσφυγες

47. Στην καταγραφή των επιθέτων υπάρχουν και άτομα, που ανήκουν προφανώς στην ίδια οικογένεια. Όμως επειδή το αρχαιακό υλικό παρουσιάζει ελλείψεις, δεν ήταν δυνατή η μέτρηση των συγγενικών προσώπων και για το λόγο αυτό, τα παραθέσαμε συγκεντρωτικά.

Η παρουσία των προσφύγων, στην εμπορική-οικονομική και κοινωνική ζωή της Κέρκυρας, συνάντησε ποικίλες αντιδράσεις, όπως ήδη αναφέρθηκε.

Οι συντηρητικές αντιλήψεις προερχόμενες από την περίοδο της αγγλοκρατίας στο νησί, ήταν ακόμα πολύ έντονες, στη συμπεριφορά των κατοίκων. Οι Κερκυραίοι, προσκείμενοι κατά μεγάλο ποσοστό, στο μοναρχικό καθεστώς, δεν υποδέχθηκαν θετικά τους πρόσφυγες με αποτέλεσμα, αυτοί που παρέμειναν, να τομέα, ως εργάτες στα χωράφια των γαιοκτημόνων αλλά και στα εργοστάσια που είχαν ανάγκη για φθηνό εργατικό δυναμικό. Υπήρχαν όμως και περιπτώσεις, που ασχολήθηκαν με το εμπόριο, είτε εργαστήκαν ως υπάλληλοι ή ιατροί, παρέχοντας απλόχερα τις γνώσεις και τις δεξιότητες τους στον κερκυραϊκό λαό.

Ωστόσο, οι Μικρασιάτες πρόσφυγες προερχόμενοι από μέρη με πλούσια εκπαιδευτική δυναμική, όπως π.χ. η Σμύρνη, όπου εκεί λειτουργούσαν σπουδαία εκπαιδευτικά ιδρύματα και εκτεταμένο σχολικό δίκτυο, αναζωογόνησαν το ελληνικό σχολείο με την παρουσία τους σε αυτό, παρέχοντας νέες αντιλήψεις και πολιτιστικές αξίες. Το 1928 το ποσοστό των εγγραμμάτων, γνωρίζοντας έστω στοιχειώδη ανάγνωση και γραφή, είχε φανερά αυξηθεί και αυτό οφείλεται, κατά βάση στον ερχομό των προσφύγων.⁴⁸ Είναι επίσης πολύ σημαντικό να αναφερθεί, ότι η ηλικία εγγραφής των προσφυγόπουλων στο Γ' Δημοτικό Θηλέων, συνέπιπτε σχεδόν πάντα με την τάξη εγγραφής τους, γεγονός που αποδεικνύει το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο που επικρατούσε στις περιοχές προέλευσης και που τους παρείχε την ισότιμη συμμετοχή του στο ελληνικό σχολείο. Τέλος τα ευρήματα της καταγραφής των μαθητολογίων του σχολείου αυτού, απουσίαζαν τα στοιχεία που αφορούν την προαγωγή ή μη των μαθητριών κατά τις χρονολογίες 1926 έως και 1929, γεγονός που δεν επιτρέπει να εισάγουμε ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με την πρόοδο των προσφύγων μαθητριών αλλά και των υπολοίπων μαθητριών του Γ Δημοτικού σχολείου Θηλέων Κέρκυρας.

⁴⁸. Στέφανος Αγάθος, Προσφυγικά ρεύματα προς τη Ελλάδα κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, τετράδια ιστορικής δημογραφίας, τόμος 10, Ιόνιο Πανεπιστήμιο Τμήμα Ιστορίας, Κέρκυρα, Οκτώβριος 2014

5.3. Η εξέλιξη του μαθητικού πληθυσμού του Γ' Δημοτικού σχολείου Θηλέων Κέρκυρας.

Ο μαθητικός πληθυσμός του Γ' Δημοτικού σχολείου Κέρκυρας, σύμφωνα με τα μαθητολόγια, απαρτίζονταν, στο μεγαλύτερο μέρος από κορίτσια με εξαίρεση μόνο το σχολικό έτος 1914-1915, όπου εντοπίστηκε η παρουσία δύο αρρένων μαθητών. Τα πορίσματα της καταγραφής δείχνουν την ανοδική πορεία των ποσοστών των ετήσιων εγγραφών, ένδειξη πως η κερκυραϊκή αστική κοινωνία, ήταν θετικά προσκείμενη στο ρεύμα της εποχής για καθολική παιδεία. Στο διάγραμμα που ακολουθεί, το οποίο αφορά στο σύνολο της τριακονταετίας αμιγούς λειτουργίας του Γ' Δημοτικού σχολείου θηλέων Κέρκυρας (1900-1929), παρατηρούμε ότι ένα μικρό ποσοστό των εξεταζόμενων μαθητριών απορρίπτονταν από τις ετήσιες προαγωγικές εξετάσεις. Στα ποσοστά που προκύπτουν από τα δεδομένα της καταγραφής, οφείλουμε να αναφέρουμε το γεγονός ότι, στις χρονολογίες 1926 έως και 1929 δεν υπάρχουν δεδομένα αριθμού μαθητριών που απορρίφθηκαν από τις προαγωγικές εξετάσεις. Συνεπώς, προκύπτει μια μικρή διαφορά στο σύνολο του πραγματικού αριθμού των φοιτησασών μαθητριών από τον αντίστοιχο συνολικό αριθμό του διαγράμματος.

Διάγραμμα φοιτησασών μαθητριών από το 1900 - 1929.

Υποθετικά, θα μπορούσαμε να ερμηνεύσουμε το μικρό ποσοστό απορριφθεισών μαθητριών, στο γεγονός ότι οι διδασκάλισσες του Γ' Δημοτικού θηλέων, δεν απέρριπταν τις μαθήτριες από τις εξετάσεις ίσως γιατί, υπήρχε ήδη ένα ποσοστό 4% που διέκοπτε τη φοίτηση, λόγω μετεγγραφής, μετακίνησης, ακόμα και θανάτου και επιπλέον, να ενίσχυαν με αυτό τον τρόπο το κίνητρο για να συνεχίσουν τις σπουδές τους.

Εκτός από τις πρόσφυγες που φοίτησαν στο Γ' Δημοτικό θηλέων, υπήρχε και ποσοστό κοριτσιών που προέρχονταν από την υπόλοιπη Ελλάδα. Η παρουσία μη Κερκυραίων κοριτσιών στο μαθητικό δυναμικό του σχολείου, αιτιολογείται λόγω της οικονομικής ανάπτυξης της Κέρκυρας. Η ανάπτυξη της βιομηχανίας και του εμπορίου στη Κέρκυρα,

οδήγησαν πολλούς Έλληνες κατοίκους περιοχών από τη Θεσσαλονίκη έως την Πελοπόννησο και από την Ήπειρο και υπόλοιπα νησιά του Ιονίου, στην αναζήτηση επαγγελματικής αποκατάστασης στο νησί.

Οι κοινωνικοί λόγοι συνετέλεσαν σημαντικά στην αύξηση του πληθυσμού των μαθητριών του Γ΄ Δημοτικού Θηλέων. Το σχολείο αυτό, ως δημόσιο σχολείο, φιλοξενούσε κυρίως παιδιά, χαμηλού οικονομικού επιπέδου, όπως παιδιά εργατών και παιδιά νέο αστών, όπως υπαλλήλων και εμπόρων. Αναφερθήκαμε ήδη σε ξεχωριστό κεφάλαιο, για την παρουσία ορφανών μαθητριών, είτε τροφίμων του Ορφανοτροφείου Κέρκυρας, είτε παιδιά προσφύγων.

Με την πάροδο των ετών, η εικόνα του δημόσιου σχολείου αλλάζει. Οι μεταρρυθμιστικές καινοτομίες στην εκπαίδευση ενίσχυσαν πολύ την αναβάθμιση του δημόσιου σχολείου.

Η τελευταία πενταετία λειτουργίας του Γ΄ Δημοτικού Θηλέων, ως αμιγώς θηλέων αποδεικνύει, με την κατακόρυφη αύξηση των εγγραφών, αυτήν την πεποίθηση.⁴⁹

Έτσι η αναβαθμισμένη δημόσια πρωτοβάθμια εκπαίδευση, που επιτέλους αναγνωρίζεται η αξία της, μέσα από την ανανέωση και τον, εκ θεμελίων, σχεδιασμό νέων προγραμμάτων σπουδών, αποτέλεσε εφαλτήριο της γυναικείας μέσης και ανώτερης εκπαίδευσης στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Η εκπαίδευση πλέον είναι γενική και αφορά όλα τα παιδιά της ελληνικής επικράτειας, χωρίς διακρίσεις στο φύλο, την καταγωγή και την οικονομική επιφάνεια.

⁴⁹. Η ενίσχυση της δημόσιας εκπαίδευσης ήταν φυσικό να φέρει μαρασμό και παρακμή στην ιδιωτική εκπαίδευση η οποία άνθισε στο παρελθόν. Το τελευταίο χτύπημα στα ιδιωτικά σχολεία δόθηκε το 1929 με την ίδρυση, από τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνάγορα, της Κερκυραϊκής σχολής, στην οποία λειτουργούσαν δημοτικό σχολείο και οικοτροφείο για τα παιδιά των Βορειοηπειρωτών, στα οποία παρείχε υποτροφίες το Υπουργείο Εξωτερικών.

Σπύρος Κατσαρός, Η Ιστορία της Κέρκυρας, εξ ερανισμάτων συνταχθείσα, Νέα Έκδοση, Κέρκυρα 2003

6. Επίλογος- Συμπεράσματα

Η μελέτη του Γ' Δημοτικού σχολείου Θηλέων Κέρκυρας, δεν είχε μόνο δημογραφικό χαρακτήρα. Η έρευνα και η καταγραφή του πρωτότυπου αρχειακού υλικού και των ιστορικών πηγών που το συνοδεύουν, οδήγησε στη εκπόνηση αυτής της μεταπτυχιακής μελέτης, που σκοπό είχε να αναδείξει τα κοινωνικά, πολιτικά, πολιτισμικά και βεβαίως οικονομικά χαρακτηριστικά της Κέρκυρας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η έρευνά μας, όμως δε στάθηκε μόνο εκεί. Προχωρώντας στην έρευνα ανακαλύψαμε στοιχεία που αφορούσαν στην ιστορική διαδρομή της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας και που ήταν άρρηκτα συνδεδεμένα με την εκπαιδευτική ιστορία της χώρας. Ο βασικός προσανατολισμός ήταν η πρωτοβάθμια γυναικεία εκπαίδευση στην Κέρκυρα, και πόσο την επηρέασαν οι πολιτικές ανακατατάξεις, οι ταξικές διαφορές και τα κοινωνικά κατεστημένα, και σαφώς η οικονομία που αναβαθμίζονταν στην πόλη της Κέρκυρας, ενώ στην ύπαιθρο υποβαθμίζονταν.

Είναι σαφές, ότι από τη μελέτη κάθε εκπαιδευτικής μονάδας αναδεικνύονται αφενός, τα ιδιαίτερα- επίκαιρα προβλήματα της εκπαίδευσης την περίοδο μελέτης, και αφετέρου οι κοινωνικές και πολιτιστικές αξίες που διαμορφώνουν το θεσμό του σχολείου.

Η δημογραφική αυτή έρευνα προσπάθησε να αναδείξει την αναγκαιότητα της γυναικείας εκπαίδευσης στο σύμπλεγμα δύο αιώνων, που σημάδεψαν την νεότερη και σύγχρονη ιστορία της χώρας. Η Κέρκυρα μετά την Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα, έπρεπε να «συμμορφωθεί» σε μια νέα άγνωστη κατάσταση, και να ισορροπήσει μεταξύ της αποικιοκρατικής νοοτροπίας και συνηθειών εκατοντάδων χρόνων, με την ελληνική πραγματικότητα. Η εκπαίδευση και οι πολιτικές πρακτικές που ακολουθήθηκαν, παρά τις αντιδράσεις, σε αυτό πρόσβλεπαν. Όμως οι ταξικές διαφορές και οι πολιτικές αντιπαράθεσεις, τελμάτωσαν οποιαδήποτε προσπάθεια για εκσυγχρονισμό και αναβάθμιση της παιδείας τόσο σε τοπικό, όσο και πανελλαδικό επίπεδο.

Το Γ' Δημοτικό Σχολείο Θηλέων Κέρκυρας, όπως και τα άλλα δημόσια σχολεία, θα μπορούσε να αποτελέσει «δημόσιο αγαθό», αφού αποτέλεσαν την απαρχή για την κοινωνική και πολιτισμική ανάπτυξη της κερκυραϊκής νέο αστικής κοινωνίας. Η δημιουργία δημοσίων σχολείων Θηλέων ευνόησε την αναβάθμιση της πνευματικής ικανότητας των κοριτσιών, από όπου και αν αυτά προέρχονταν, αν και διατήρησε την έμφυλη ανισότητα, διατηρώντας το φυλετικό διαχωρισμό και το διαφορετικό πρόγραμμα σπουδών μεταξύ των σχολείων αρρένων και θηλέων. Αναμφισβήτητα, η απόκτηση έστω και στοιχειώδους γενικής εκπαίδευσης από τα κορίτσια και η ενίσχυση, των ήδη από την οικογένεια, αποκτημένων γνώσεων «οικοκυρικής», ήταν ένα επιπλέον προσόν στην «προίκα» των κοριτσιών.

Οι μαθήτριες που φοίτησαν στο Γ' Δημοτικό σχολείο Θηλέων της πόλης της Κέρκυρας ήταν όλες μόνιμες κάτοικοι, αν και, όπως ήδη αναλύθηκε διεξοδικά, κατάγονταν από άλλες περιοχές της Ελλάδας και του εξωτερικού. Αυτό όμως που κάνει εντύπωση, είναι το γεγονός ότι το βιοτικό και κοινωνικό επίπεδο στο οποίο ανήκαν τα κορίτσια, προέρχονταν από τα χαμηλά κοινωνικά και εργατικά στρώματα. Η προσπάθεια της νέας αυτής αστικής τάξης που περιλαμβάνει μικροεμπόρους, μικροβιοτέχνες, υπαλλήλους να αναβαθμιστούν κοινωνικά, φαίνεται από την επιθυμία να προσφέρουν μόρφωση στις θυγατέρες τους, αναλόγως με τους ευγενείς που μόρφωναν τις θυγατέρες τους στα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια.

Όμως η πνευματική και οικονομική ανεπάρκεια της νέας αστικής τάξης, δεν ήταν σε θέση ακόμα να μετατρέψει το συλλογικό αγαθό της παιδείας σε ατομικό βιοποριστικό με αποτέλεσμα να παραμένουν οι απόφοιτες των δημοσίων δημοτικών σχολείων, κατέχοντας περιορισμένες γνώσεις, χωρίς βλέψεις για συνέχιση των σπουδών τους στη μέση ή και ακόμα στη ανώτερη εκπαίδευση, διατηρώντας τον επικουρικό ρόλο που ήδη γνώριζαν καλά, έναντι των ανδρών.

Συμπερασματικά, η μελέτη του μαθητικού πληθυσμού του Γ΄ Δημοτικού σχολείου Θηλέων, μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια μικρογραφία της κοινωνίας της πόλης της Κέρκυρας, μετά την Ένωση, στην απαρχή ενός αιώνα εξελίξεων και ανατροπών σε όλα τα επίπεδα. Ο αναχρονιστικός χαρακτήρας της εκπαίδευσης, δημιουργεί την τάση για αναζήτηση του καλύτερου χωρίς πάντα να ευνοούν οι συνθήκες. Η εκπαίδευση των γυναικών, αποτέλεσε την καινοτόμα δράση για την αναβάθμιση της παιδείας της χώρας που, παρά τις πολιτικές αντιξοότητες που διαδραματίστηκαν τον 20ό αιώνα, υπήρξε αρωγός του σπουδαίου έργου για μια καθολική και ισότιμη παιδεία.

7. Παράρτημα.

Εικόνα 1

(2)
Περὶ συστάσεως δημοτικοῦ σχολείου θηλέων ἐν τῇ συνοικίᾳ Καμπιέλου Κερκύρας καὶ συστάσεως γραμματοσχολεῖων εἰς Βάτο-Κοκκίνι κλπ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰ ἄρθρα 5 καὶ 49 τοῦ ΒΤΜΘ' νόμου τὴν ὑπ' ἀριθ. 13 προᾶξιν τοῦ ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου Κερκύρας καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 5' πρακτικὸν συνεδριάσεως τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου τοῦ νομοῦ Κερκύρας.

Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργοῦ διατάσσομεν τὰς:

Συνιστᾶται δημοτικὸν σχολεῖον τῶν θηλέων ἐν τῇ συνοικίᾳ Καμπιέλου τῆς πόλεως Κερκύρας.

Συνιστῶνται ὡσαύτως γραμματοσχολεῖα εἰς τὰ χωρία Βάτο-Κοκκίνι τοῦ δήμου Παρελίων καὶ εἰς Πεντάτες τοῦ δήμου Μεσοχωριτῶν.

Εἰς τὸν αὐτὸν Ὑπουργὸν ἀνατίθεται ἡ δημοσίευσις καὶ ἐκτέλεσις τοῦ διατάγματος τούτου.

Ἐν Τατοίῳ τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1899.

Ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως

Ὁ Ἀντιβασιλεὺς

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ὁ Ὑπουργὸς
ΑΘ. ΕΥΤΑΞΙΑΣ

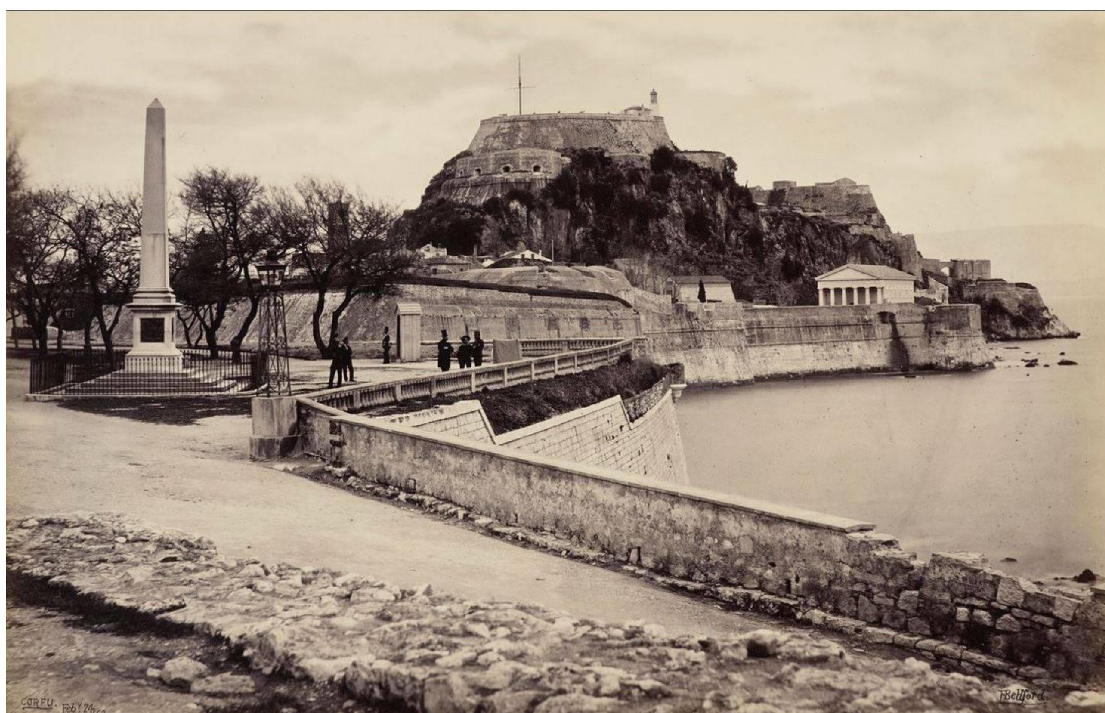
Πηγή: <https://diatagmata.wordpress.com/2018/06/05>

Εικόνα 3

Αριθ. 388		ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ ΒΒ.	
ΧΡΗΣΙΣ 1924		ΑΡΘΡΟΝ 1 ^{ον}	
Όνομα του λαμβάνοντος	Ποσόν πλη- ρωθησόμενον	Λόγος της πληρωμής	
<i>Τροχώνων ή Διδασκασίων</i> Δρ.	Δραχ.	Λ.	<i>Μισθοί προσωνυμοῦ Τροχώνων ή Διδα- σκαρίων, ως αἱ συνη- μίσαι αὐτοδίδακτοι.</i>
	3857		
Τὰς εἰρημένας δραχμὰς			
Ἐλαβον ὁ ὑποσαινόμενος			

Αντίγραφο μισθοδοσίας διδασκάλου. Πηγή corfuhistory.gr

Εικόνα 4

Φωτογραφία του Παλαιού φρουρίου της Κέρκυρας το 1900.

Εικόνα 5

Σπουδαστές των εκπαιδευτηρίων «Καποδιστριας» στην Κέρκυρα

Πηγή: Σπύρος Κατσαρός, Η ιστορία της Κέρκυρας.

Εικόνα 6

Πηγή: Σπύρος Κατσαρός, Η ιστορία της Κέρκυρας.

8 . Βιβλιογραφία

- Αρχείο Γ' Δημοτικού Σχολείου Θηλέων Κέρκυρας, 1900-1928, Μαθητολογία-Γενικοί έλεγχοι, Γενικά Αρχεία του Κράτους
- Αλέξανδρος Δελμούζος, Το κρυφό σχολειό, Αθήνα 1950
- Αλέξης Δημαράς, «Εκπαίδευση», λήμμα στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τομ. ΙΔ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1975
- Αλέξης Δημαράς, Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, τομ. Β', τεκμήρια ιστορίας, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1990,
- Άννα Φραγκουδάκη, Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και Φιλελεύθεροι Διανοούμενοι, Κέδρος, Αθήνα 1982
- Γενική Εισήγησις των Εκπαιδευτικών Νομοσχεδίων, Εκπαιδευτικά Νομοσχέδια και Αγορεύσεις Περί Δημοτικής Εκπαιδύσεως, Εθνικόν τυπογραφείον 1899
- Γιώργος Χ. Σουρτζίνος, Η Κέρκυρα του Μεσοπολέμου (1918-1939)
- Δηλιγιάννη Β.- Ζιώγου Σ., Εκπαίδευση και φύλο (Ιστορική διάσταση και σύγχρονος προβληματισμός), εκδ. Βάνιας, Θεσ/νίκη 1994
- Δημ. Βικέλας, Άπαντα, τομ. Η', επιμέλεια: Άλκης Αγγέλου, Σύλλογος προς διάδοσιν ωφέλιμων βιβλίων, Αθήνα 1997
- Δήμητρα Σταθάτου, Το δημογραφικό προφίλ του Ορφανοτροφείου της Κέρκυρας κατά το χρονικό διάστημα 1914-1945, τετράδια ιστορικής δημογραφίας, τομ 8, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ιστορίας, Κέρκυρα, Ιούνιος 2013
- Δημ. Γληνός, Εκλεκτές Σελίδες, Στοχαστής, 2^η έκδοση, τομ Γ', Αθήνα 1971-1975
- Δημ. Γληνός, Ένας άταφος νεκρός, Μελέτες στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, εκδ. Ράλλης, Αθήνα 1925
- Ελστατ, Στατιστικές επετηρίδες απογραφής πληθυσμού, 1896,1907,1920,1923,1928
- Επισκόπηση της Ιστορίας της Εκπαίδευσης στο Νεοελληνικό κράτος, Σωτήριος Γκλαβάς, Σύμβουλος Φιλολόγων, Μάρτιος 2010
- Η μέση εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893), Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1986
- Θωμάς Θεοχάρης, Όψεις της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Κέρκυρα, η περίπτωση του δημοτικού σχολείου Λακώνων (1903-2012) δημογραφική προσέγγιση, τετράδια δημογραφίας τομ. 9., Ιόνιο Πανεπιστήμιο, τμήμα Ιστορίας, Κέρκυρα Δεκέμβριος 2013
- Ιωάν. Μαρκαντώνης, Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα: προσπάθειες, αδιέξοδα, προοπτικές, Συμβολή στην οριοθεσία και ταξινομία της μεταρρυθμιστέας ύλης στο χώρο της παιδείας, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 1986
- Κατερίνα Δαλακούρα, Σιδηρούλα Ζιώγου- Καραστεργίου, Η εκπαίδευση των γυναικών, οι γυναίκες στην εκπαίδευση, κοινωνικοί, ιδεολογικοί, εκπαιδευτικοί μετασχηματισμοί και γυναικεία παρέμβαση (18^{ος}-20^{ος} αιώνας), Αθήνα 2015
- Κώστας Δέδες, Οικοτροφείο και Ιεροδιδασκαλείο Κέρκυρας, Περίοδος 1923-1932)
- Σήφης Μπουζάκης, Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνικο-επαγγελματική εκπαίδευση, τομ Α', μεταρρυθμιστικές Προσπάθειες 19^{ος} αιώνας, 1913-1929, Γ' έκδοση επαυξημένη, Αθήνα, Gutenberg 2002
- Σήφης Μπουζάκης, Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821-1998), τεκμήρια, μελέτες ιστορίας, Δ' έκδοση συμπληρωματική, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2002
- Πρώτον Ελληνικόν Εκπαιδευτικόν Συνέδριο, Εργασίαι της Διευθυνούσης Επιτροπής- Πρακτικά των Συνεδριάσεων, Σχολική Έκθεσις, Αθήνα 1904

- Σπύρος Γαούτσης, Η Πρωτοβάθμια Εκπαιδευτική κατάσταση στην Κέρκυρα μεταξύ των δύο παγκοσμίων πολέμων, Η περίπτωση του Ισραηλιτικού σχολείου, Χρονικά, τομ. ΚΓ', αρ φύλου 169, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 2000
- Σπ. Ευαγγελλόπουλος, Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης, Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης, τευχ. Α', Αθήνα 1984
- Σπύρος Κατσαρός, Η ιστορία της Κέρκυρας. Εξ ερανισμάτων συνταχθείσα, Νέα Έκδοση, Κέρκυρα 2003
- Στέφανος Αγάθος, Προσφυγικά ρεύματα προς την Ελλάδα κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, τετράδια Ιστορικής Δημογραφίας, τομ. 10, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, τμήμα Ιστορίας, Κέρκυρα Οκτώβριος 2014

Περιοδικά:

- Άγιος Σπυρίδων, Περιοδικό, τεύχος 29, 1928
- Ερμής ό Λόγιος, 1819-1820, φωτοτυπική επανέκδοση, Εταιρεία Ελληνικού λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου, 1988-1990
- Εφημερίς των Κυριών, τευχ ΙΓ', ΑΡ.585 (18/07/1899)

Νόμοι:

- ΒΤΜΘ' ΦΕΚ 37/05.10.1895 τευχ Α', περί στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαιδεύσεως
- Νόμος 4397/1929 Περί στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως (ΕτΚ αρ.309/Α' /24/8/1929)

Διαδίκτυο:

- <https://diatagmata.wordpress.com/2018/06/05>
- <https://www.corfuhistory.eu/>
- <http://www.anistoriton.gr>
- <https://www.corfuland.gr/el/istorika-kerkyra/corfu-history/to-arsakeio-kerkyras-h-idrysi-kai-i-istoria-toy-protou-plires-sxoleiay-ektos-athinon>